

پيڱه ي فهرمووده

و

حوجييه تي سوننه ت

لاي عه للامه ناصر سوبحاني

د. عمر عبد العزيز

۲۰۱۷

ناوی کتیب: پښگه‌ی فهرمووده و حوجیه‌تی سوننه‌ت
لای عه‌لامه ناصر سوبحانی

نوسینی: د. عمر عبد‌العزیز

نه‌خسه‌سازیی: ناوه‌ندی سارا

قه‌باره: (۲۱*۱۴)، ۱۰۷ لاپه‌ره

نۆبه و سالی چاپ: چاپی به‌که‌م / ۲۰۱۷

شوینی چاپ: ناوه‌ندی سارا _ سلیمانی

تیراژ: ۵۰۰ دانه

نرخ: ۳۰۰۰ دینار

له به‌رټوه‌به‌رایه‌تی گشتی کتیب‌خانه گشتیه‌کان ژماره‌ی

سپاردن (۱۳۵۲) ی سالی ۲۰۱۷ ی پندراوه

ناومندی سارا

بۇ چاپ و بلاوکرده‌وه

سلیمانی بازار ی ناویریک

0751 538 3509

ناوه‌ندی سارا

برگه و ته و ره کانی ئەم بابەتە:

پێشهکی و پوونکردنە یەکی پێویست

برگه ی یه که م: شایه تیدانی شه خصی نو سه ره له سه ره تیروانی

مامۆستا ناصر له سه ره فرموده

برگه ی دووهم: پوونکردنە و ه کانی له سه ره پێگه ی فرموده:

۱- کتاب و سوننه ت دوو سه رچاوه ی سه ره کیی (فیقه) ن

۲- په پیره و یکردنی سوننه ت واجیبه

۳- جیاوازی قورئان و فرموده و فرموده ی قودسی

۴- ته فسیری نایه تی (اطیعوا الله و اطیعوا الرسول و اولی الامر منکم)

۵- رای مامۆستا ناصر له جۆری (ثاحاد) له فرموده

۶- پۆلین و دابه شکردنی فرموده

۷- سه رچاوه کانی هیدایه تی خوایی

۸- حیکمه ت و سوننه ت یه ک شتن

۹- قورئان و سوننه ت و بپاره کانی ئەنجومه نی شورا، سییانه ی

سه رچاوه کانی فیه ی ئیسلامین

• برگه ی سییه م: پاو سه رنجه تاییه ته کانی له سه ره زانسته کانی

فرموده (علوم الحدیث).

برگه ی چواره م: بیرۆکه کانی نامیلکه ی (منکره فی علوم الحدیث)

برگه ی پینجه م: ناوه رۆکی وانه کانی خواناسی

پیشہ کی

ماویہ کہ لیرہو لهوی، له تۆره کۆمه لایه تییه کان، یان له هه ندیک کۆری تاییه تو داخراوو نیمچه کراوه دا، که سانیک که بچر بچر گوئیان له هه ندیک وتاری مامۆستا ناصر سوبحانی کرتوو، یان ناو به ناو چاویان به هه ندیک له نووسینه کانیدا خشاندوو، به هه له، له میتۆدو بیرکردنه وهی مامۆستا سوبحانی ده ربارهی (پێگهی فهرموده) و (حوجیهتی سوننهت) تیگه یشتوو، تا نهو ئاسته ی که هه ندیک که س نابهرپرسانه نهوه ده ورۆژینن که گوایه مامۆستا ناصر بپوای به حوجیهتی سوننهت نه بووه.

دیاره جگه له هۆکاری بیئاگایی و نه خویندنه وه، یان گوینه گرتن له وتارو وانه کانی مامۆستا ناصر، هۆکاریکی تر نه وهیه که به پێزیان بایه خی تاییه تی دلوه به قورئانی پیروژ وهک (وه حی) خوای گه وره و سه رچاوه ی بنه په تییه هیدایه تو ته شریع، سوننهتی پیغه مبه ر خوایشی (برودی خوای له سه ر

بیت)، به پروونک ره وه و جیبه جیکردنی کرده بی ته عالیمی
هیدایه تی قورئانی داناه .

بویه وهك بهرپرسارییه تیکی زانستی و شهرعی و میژوویی
ئه م قوناغه، ئه م دهنگزو وتی وتییه وای لی کردم که دهست و
برد بیمه دهنگو ئه م دهسپیکو بهرکوله کورته بخمه
بهردهستی خوینه ران، تا ئه گهر خوا ته من و مؤله تی دا، به
تیرو ته سهل تر بگه مه وه خزمه تی دۆستانی زانست و حه قیقه ت.

بهنده به حوکمی ئه وهی بۆ ماوهی نۆ سال له نزیکه وه ئه و
زانا بلیمه ته م ناسیوه و له بهر ئه وهی بۆ ئاماده کردنی تیزی
دکتورا - که ۸۰۰ لاپه ریه و له سه ر ژیان و به ره مه کانی
مامۆستایه - سه دان لاپه ریه ی به ره مه کانی و ده یان سه عاتی
وانه و بابه ته کانیم له بهر چاوه و په نگه زیاده پۆیی نه بیت ئه گهر
بلیم: ئاگام له هه موو به ره به بیستراوو نوسرلوه کانی هه یه، بویه
سه ره تا دلوا له خوینه رانی بهرپرز ده که م که به متمانه وه ئه م
بابه ته وه ربگرن و ئه و که سانه ش که جاروبار ناوی مامۆستا ناصر

تیکه لَ به جه ده لیه تی بابه تی (ئیکتیفا به قورئان) و (ره دکردنه وهی
حوجیه تی سوننه ت) ده کن، ئەم بابە ته به سه رچاوه بزائن.
پشت به خوا له رهونکردنه وه یه ک و چوار برگی ئەم بابە ته دا،
چەندین بە لگە ی رهون ده هینمه وه، بۆ ئە وه که مامۆستا ناصر
له دوورو نزیك له گە لَ ئە و بیرو که یه نه بووه: دوو برگیان بۆ ئە و
که سانه ی ئە گەری هه به متمانه یان به دیدو هه لسه نگاندنی
به نده نه بی ت، دووانیشیان بۆ هه ر به پریژیک که پیویستی به
ده ستنیشان کردنو هیتانه وه ی به لگه و نمونه له خودی
به ره مه کانی مامۆستا ناصر دا هه یه.

روونکردنه وهیه کی پیویست

خوینهرانی بهریز!

بهنده بۆ ماوهی نۆ سال (له ۱۹۸۱ تا کاتی دهسگیرکردنی و شههیدبوونی) له شارهکانی (پاوه و مهربان و سنه و کرماشان) ی پۆژهلاتی کوردستان، له گهڵ مامۆستا ناصر سوبحانی ژیاوم و ناگام له خویندنهوه و نووسین و کۆپی زانستی و وانهوتنهوهکانی و رایهلهی فکری و ههلسوکهوتی شهخصیی و کۆمهلایهتی و جۆری میتۆدی زانستی و بیرکردنهوهکانی هیه. دهیان سهعات گفتوگو له نێوانماندا ههبووه، پیکهوه تاوتویی دهیان بابتهی خیلافیمان کردووه، به پوونیی و بێ پرده باسی بیرۆکهی بیدعی (نیکتیفا به قورئان) مان کردووه. بۆیه لهم نامیلکهیهداو له چهند خاڵیکدا به بوختیی بۆچوونهکانی لهو بارهیهوه، پشت به خوا دهخمه پوو. نهو خالانهش که هاندهرمن زۆر جار بهرگری له بیرو بۆچوونی نهو زانایه بکه، یان مۆلهت بهخۆم دهدهم شرۆفهی

بۆچۈنەكانى بگەم و بيانخەمە پوو، ئەمانەى خوارەوەن، كە ئەگەر لە بەر پېيويستىيە نەبوايە، حەزەم لى نەبوو باسيان بگەم:

۱- بەندە وەك لە سەرەتاشەو وە وتم: بە دريژاي قو سال - ۱۹۸۱ تا ۱۹۸۹- لە نزيكە وە ئەو زانا بليەتەم ناسيوە و ئاگام لە گەشەى فكريى و ئال وگۆپى بۆچوون و قەناعەتەكانى هەيە.

۲- جگە لەو، بۆ ئامادە كردنى تيزى دكتوراگەم - كە ۸۰۰ لاپەرەيە و بە زمانى عەرەبىيە و لەسەر ژيان و بەرھەمەكانى مامۆستا ناصرە- سەدان لاپەرەى نووسين و بەرھەمەكانى دەيان سەعاتى وائە و بابەتەكانيم لە بەرچاو بوو و پەنگە زيادە پۆيى نەبیت ئەگەر بلييم: ئاگام لە هەموو بەرھە بيستراوو نوسراوەكانى و تەنانەت هەل و مەرجى خودى و كەش و هەواى بابەتتى وائە و تەنە وەو نووسينەكانيشى هەيە.

۳- لەسەريكى ترەو وە - سوپاس بۆ خوا- شارەزاي شيۆە زمانەكەى ئەو شيۆەى (هەورامى) و هەريوو زمانى (عەرەبى) و (فارسى)م، كە وائە و تارەكانى، بەو زمان و شيۆانە

تۆمارکردوووه و زۆربهی نووسراوه کانیشتی به زمانی (عه ره بی) و
(فارسی) نویسیوه .

هیوادارم ئەم سهرنج و خالانه بۆ خویننه رانی به پیز هانده ر بن
که به خه یالی ئاسووده و متمانه وه ئەم چند لاپه ریه
بخویننه وه .

بەرگەي پەكەم

شاھەتیدانی شەخسیتی نووسەر لەسەر تېروانیی

مامۆستا ناصر لەسەر فەرمووده

لەم بەرگەیدا بە کورتیی جەخت لەسەر چەند خالێکی تایبەت

دەکەمەرە:

- ۱- ھەرگیزو لە ھیچ قۆناغێکی ژبانی زانستیدا، مامۆستا ناصر سوبحانی (بەرۆکی پەدکردنەرەوی) (ھوجیبەتی فەرموودهو ئیکتیفا بە قورئان)ی لەلا پەسەند نەبوو، بەلکو بە چەندین ئایەتی قورئانی پێرۆز دەیسەلماند کە (سوننەتی صحیح)یش ھوججەبەر و بۆ ھەندیک بولری ئەحکام کاربێکردنی واجیبە. راستە لە سەرنیکەرە ھەمان بۆچوونی پێشەوا (ئەبو ھەنیفە)و ھەندیک لە زانایانی موھەققیقی ھەبوو، کە بۆ بولری (عەقیدە)و (عبادات) کەمتر پەنای بۆ رەیویاتی (ئاحاد) دەبرد، لە سەرنیکی تریشەو ھەر جی تایبەتی خۆی ھەبوو بۆ دروستیی و نادروستی رەیویات، بەلام ئەو ش بە رەھایی

نه بوو، وهك له برگه ی چواره مدا به ژماره و نمونه و به لگه ی
پوون دهیسه لمینین.

۲- به پیچه وانه وه، سالی ۱۹۸۱ ده نگره ك په یدا بوو بوو، كه
گوايه هندی كه س له گه نجانی ئیسلامی پاش شوپشی ئیران،
بیروكه ی (ئیکتیفا به قورئان) یان بۆ دروست بووه، ده نگره ك
ئه وه شی له گه ل بوو، كه له خوړاو به بی به لگه به ناوی كاك
ئه حمه دی موفتیزاده وه- به پره حمه ت بیټ- نه و باسه
ده وروژینن، گوايه پشتیان به وه ده به ست كه كاك ئه حمه له
وتاره كانیدا كه متر به لگه به فرموده ده هیئتته وه، هر چه ند
زقره ی وتاره كانی كاك ئه حمه د، پاش قورئانی پیروژ،
هه لقولای پوچ و جه وه ری فرموده بوون. له بهر ئه وه چه ند
برایه ك پیشنیاریان كرد كه كاك ناصر له و باره یه وه تبیینیه ك
بدات به كاك ئه حمه د، تا خه لگی نه شماره زا ئیستیغلالی ناوی
به پرتزی نه كهن. بۆیه كاك ناصر هاوپئ له گه ل كاك مه نصوری
برای، سه ردانی كاك ئه حمه دی كردو به نه ده بیكه وه پئی وت:
كاك ئه حمه د، پیم باشه جه نابت ته حقیقو موتاله عه ی زیاتر

له سەر سوننه‌ت و فه‌رموده‌ی پێغه‌مبەر (ﷺ) بکه‌یت، کاک
نه‌حه‌دیش سوپاسی گه‌رمی کاک ناصری کردبوو له‌سەر
سه‌رنجه‌که‌ی و وتبووی: "بان چاو، کاکه‌ ناصر، إن شاء الله".

۳- لێره‌دا پێویسته‌ نه‌وه‌ش بلێم که مامۆستا ناصر
که‌سایه‌تییه‌کی زانستی کلاسیکی نه‌بوو، به‌ واتاو ده‌سته‌واژه
ئێسلامیه‌که‌ (موقه‌للید) نه‌بوو، بگه‌ به‌ پێی ته‌عریف و
پێناس و مه‌رجه‌کانی زانایانی (زانستی ئوصول)، که‌سیکی
موخته‌هید بوو، نه‌ک به‌ ته‌نها موخته‌هیدی ناو (مه‌زه‌بی
شافیعی)، یان مه‌زه‌به‌ موعته‌به‌ره‌کانی تر، به‌لکو موخته‌هیدی
ده‌ره‌وه‌ی مه‌زه‌به‌کان بوو. واته‌ له‌سەر بۆچوونه‌ فیه‌یه‌کانی
هه‌موو مه‌زه‌به‌کان، ئیزافه‌ و قسه‌ و بۆچوونی نوێی هه‌بوو.
هه‌روه‌ها له‌سەر بنه‌ماو پێسا گه‌شتیه‌کانی زانسته
بنه‌ره‌تییه‌کانی (أصول الفقه) و (علوم القرآن) و (علوم الحدیث)،
پێشنیارو سه‌رنجی نوێی هه‌بوو. له‌مانه‌ش گه‌رنگی سه‌یرتر
نه‌وه‌یه‌، هه‌رکه‌س گوێی له‌ وانه‌کانی شه‌رح و پاره‌ی کتێبی
(شنور الذهب) گه‌رتبێت - که‌ (۹۷) وانه‌یه‌ و له‌ چوار هه‌زار

لاپه‌ره‌ی (A٤) دا نووسراوه‌ته و چەند بەرگ کتیب دەرده‌چیت-
 تیبینی دەکات که له چەندین شویندا پەخنه له (ابن هشام)
 دەگریت، بگره هه‌له‌ی راست ده‌کاته‌وه، له کاتیکدا (ابن
 هشام) به مامۆستای زمانی عەرەبی و پیشه‌نگی هه‌زاران زانای
 زمانزانی عەرەب داده‌نریت.^١

بۆیه له‌به‌ر هه‌مان هۆو له‌هه‌مان سۆنگه‌وه، له‌سه‌ر زانستی
 (قه‌رمووده‌ناسیی) ش قسه‌ی هه‌بووه، وه‌ک له‌سه‌ر زانسته
 شه‌رعی یه‌کانی تریش قسه‌و سه‌رنج و تیبینی خۆی هه‌بووه.

٤- دوا خالی ئەم بڕگه‌یه ئه‌وه‌یه که بلیتم: به پیتی ئه‌و خالی
 سه‌ره‌وه، مامۆستا ناصر سو‌بجانی زانایه‌کی ریفۆرمخوازو

---

^١ ناوی: عبد الله، جمال الدین، کوپی یوسف، کوپی ئه‌حمەد، کوپی عبد
 الله، کوپی (هشام) ئه‌نصاری میصرییه، سا٠نی: (٧٠١-٧٦١ ک/
 ١٣٠٩-١٣٦٠ ز)، ژیاوه. نووسه‌ری ده‌یان سه‌رچاوه‌ی زمانه‌وانیی
 عەرەبییه، له‌وانه (شنور الذهب)، که بۆ خۆی مه‌تنه‌کی داناوه و
 شه‌رحیشی له‌سه‌ر نووسیوه. مامۆستا ناصر ئه‌و کتیبه‌ی زۆر به‌لاوه
 په‌سه‌ند بوو، چونکه به‌لگه‌و نمونه‌ی به‌قورئان هیناوه‌ته‌وه، له‌به‌ر
 ئه‌وه‌یشه که له شاکاریکی ناوازه‌دا له (٩٧) سه‌عاتدا راه‌ی کردووه و
 له چەند جێیه‌کیشدا پەخنه‌و سه‌رنجی له‌سه‌ری هه‌یه.

یەکیك له پیشه‌نگانی رهوتی (ئىصلاحي فكري ئىسلامىي) بوو، سه‌ره‌پرای پێزی زۆری له کلتورو (تراث)ی ئىسلامىي، به‌لام دژی چه‌قبه‌ستوویي و ده‌مارگیرى مه‌زه‌بىي بوو. له‌گه‌ڵ پێداچوونه‌وه‌ی بنه‌ما فیه‌یه‌کان و دارشتنه‌وه‌ی هه‌ندیک له پێسا شه‌ریعه‌ی‌کان بوو. له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌ی دانان مه‌رجی بۆ ئیجتهاو موجته‌هید قبول بوو، به‌لام به‌هیچ شتیه‌یه‌ك له‌گه‌ڵ داخستنی ده‌رگای ئیجتهااد نه‌بوو. له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌ی به‌پێژه‌وه ده‌یروانییه زانایانی پێشین و هه‌ول و زه‌حمه‌تیانی ده‌نرخاند، به‌لام سه‌رنج و په‌خنه‌و زیانو که‌مکردنیشی له‌سه‌ر زۆر شتیان هه‌بوو.

من پێم وایه ناسینی ئه‌و پیاوه گوێلیگرتنی وانه‌کانی ده‌وێت، له‌به‌ر گرتنی زمان و شتیه‌زارو خراپیی جۆری تو‌ماری ده‌نگه‌کانیش، گوێلیگرتنیشی حه‌سه‌له‌و ناقه‌تی ده‌وێت، بۆیه زۆر جار پارچه‌ گرتنه‌ ده‌نگیه‌کانی که له (یوتیوب و فه‌یسبووک) داده‌به‌زێنرێن، یان هه‌لبژاردیه‌ قسه‌کانی، که له لایه‌ن هه‌ندیک که‌سانی دلسۆزه‌وه بلاو ده‌کرتنه‌وه، حه‌قی

ته‌واوی ناده‌ن و مه‌به‌سته‌کانی وه‌کو خۆی ناگه‌یه‌نن، بۆیه
نابیت زانایان و زانستخوازن و تازه‌ناشنایان له‌ویوه‌بیناسن.
که ئه‌مه ده‌لێین ئه‌بێ ناگامان له‌وه‌ش بیت که مامۆستا
ناصر نزیکه‌ی (۷۰۰) کاتژمێر وانه‌و بابته‌ی تو‌مارکراوی ده‌نگیی
هه‌ن، که زۆر که‌میان سوودیان لێ وه‌رگیراوه، هه‌زاران
لاپه‌ره‌ی نووسراویشی هه‌ن، که زۆر که‌میان چاپکرلن، که
نه‌گه‌ر به‌ پێژه‌یی وه‌ری بگه‌رن، ده‌توانم بڵێم: هه‌فتا له‌ سه‌دی
بیرو به‌ر مه‌مه‌کانی، نه‌خراوه‌ته‌ به‌رده‌ستی خوێنه‌ران. که ئه‌م
خاله‌ بۆ خۆی به‌لگه‌یه‌کی تره‌ که نابیت به‌ په‌له‌کردن و بێ
به‌سوادلچوونی وردو وردبوونه‌وه، به‌ ناوی ئه‌و زانایه‌وه‌ قسه
بکریت.

برگه‌ی دووم

روونکردنه‌وه‌کانی مامۆستا ناصر

له‌سه‌ر پێگه‌ی فه‌رمووده

مامۆستا ناصر له‌ چه‌ندین به‌ره‌می ده‌نگی و نووسینه‌کانیدا، باس له‌ سه‌رچاوه‌کانی ته‌شریعی ئیسلام ده‌کات و له‌ ته‌واوی ئه‌و جێپانه‌دا ناماژه‌ ده‌کات به‌ قورئان (کتاب) و (سوننه‌ت) و (بیریاره‌کانی اولوا الامر)، که ئه‌و له‌ جێی ده‌سته‌واژه‌ی (ئىجماع) ده‌سته‌واژه‌ی (اولوا الامر) یان (ئه‌نجومه‌نی شورا)، به‌کار ده‌هێنێت، ئه‌وه‌ش له‌ به‌ر پۆشنایی ئایه‌تی (اطيعوا الله واطيعوا الرسول واولي الامر منكم). النساء / ۵۹.

لێره‌دا چه‌ند لایه‌نێکی راو بۆچوونه‌کانی له‌و باره‌یه‌وه ده‌خه‌مه‌ روو:

- ۱- کتاب و سوننه‌ت نوو سه‌رچاوه‌ی سه‌ره‌کیی (فیقه‌)ن:
- مامۆستا ناصر له‌ چه‌ندین جێی نووسین و وانه‌کانیدا - له‌سه‌ر هه‌مان په‌وه‌یه‌ی زانایانی پێشینی زانستی (اصول الفقه) - نوو پاتی ده‌کاته‌وه که قورئان و سوننه‌تی پێغه‌مبه‌ری

خوا (درودی خوی له سهر بیټ) دوو سهرچاوهی سهره کیوی و
 بنه پرتین بۆ دهرهینانی نه حکامی شهرعیی. بۆ نمونه له وانه
 عهره بییه کانی زانستی (أصول الفقه) دا ده لیت: " .. نه وه که
 کتاب و سوننه ت دوو بنه مان بۆ (فیقه)، پوونه و کهس گومانی
 تیدا نیه، مه گهر که سیک له بیر کردنه وه و عقیده یدا تووشی
 موصیبه تیکی گهره بوو بیټ.!"^۱

۲- په پیره وی کردنی سوننه ت واجیبه:

بۆ نمونه له وانه کانی (سیستمی سیاسی) دا ده لیت:
 "... فه رمانیک که له ناو کیتابدا نه بیټ، به لام وه ک سوننه ت
 له پیغه مبه ری خوا (علیه السلام) دهر بکه ویټ، چ کرده یی، چ
 گوفتاری، په پیره و کردنی واجیبه. چونکه جیاوازی فه رمانیک که
 وه ک (کیتاب) باسی ده کات له گه لّ فه رمانیک که وه ک
 (سوننه ت) باسی ده کات ته نها له دهر بیرنه که دا جیاوازی،
 نه گه رنا هه ر دوو کیان له بهر نه وه ی پاکن، ناگونجیت

---

۱ په شنووسی وانه کانی زانستی (أصول الفقه) به زمانی عهره بی، ناصر
 سوبحانی، لا: ۲۴.

(پنځه مېری خوا) فرمانیک جگه له وهی که خوا ده په ویت
 خوی بیدات. ^۱ "هروه ما ده لیت: "نه وهی که به ته وایی
 په پیره وی لی ده کړی (الله) و (په سول)ن، واته: (کیتاب و)
 (سوننه) ن، نه لېه ته سوننه تیک که پشتر است کرابیته وه،
 چونکه زور حدیسیش به درو ه لېه ستران، که پسپوران
 زحمه تیکي زوریان له باره یانه وه کیشاوه، له سده ی
 دوهم و سیه م و چواره مدا لیکولینه وهی سه رسوپهینه ریان
 له باره یانه وه کردوه. بۆ نمونه: (صهیحی بوخاری) له
 سوننه تدا باوه پیکراوترین کتیبه - به پئی قسه ی خودی
 بوخاری- له (۶۰۰۰۰) (شه شسه د هزلر) ریوایه تدا، ته نها
 (۷۲۰۰) دانه ی ه لېزار دووه، جا حساب بکه چ نیسه تیکي
 ه لېزار دووه؟! که واته ته نها کیتاب و سوننه تن که به ته ولوی
 په پیره وییان لی ده کړیت. ^۲

^۱ سیستمی سیاسی نیسلام، ناصر سوبحانی، ده زکای به ره م، ۲۰۱۲،

ص: ۱۸۹.

^۲ همان سه رچاوه، ص: ۱۹۲.

۲- جیاوازی قورئان و فهرمووده و فهرمووده ی قودسی:

سه بارهت به شیوه ی پیدابوونی فهرمووده و جیاوازی شی
له گه ل ده قی قورئان و ده قه کانی فهرمووده ی قودسی، ماموستا
ناصر سوبحانی ده لیت:

"فهرموده و هه دیسی نه به وی: یانی هه دیسیک - که
پیغه مبه ر خوی بیلیت - مانا که ی ده خریته زیهنی خودی
پیغه مبه ر (علیه السلام)، ده برینه که ش خوی وه که به شهر هه لی
ده بژی ریت.. که و ابو مه فهومه که ی هه ر له لایه نی خواوه دیت،
به لام ده برین ه ی خوی ته تی. (که واته) له پوی مه فهومه وه
هه دیس خوا بیه و هه روه که قورئان په پیره و کردنی واجیبه، به لام
له پوی ده برینه وه له بهر ئه وه ی وه که به شهریک به یانی
کردوه، ئیتر ئه و حال ته ئی عجازییه ی نیه که قورئان
هه یه تی."^۱

---

^۱ هه مان سه رچاوه، لا: ۱۹۰

٤ - ته فسیری نایه تی (أطیعوا الله وأطیعوا الرسول وأولی الأمر منکم):

به لگهی ماموستا ناصر بۆ ئه وهی که سوننهت سه رچاوهی دووه می نیسلامه، نایه تی (أطیعوا الله وأطیعوا الرسول وأولی الأمر منکم)ه، بۆیه له ژیر ناو نیشانی گوپرایه لی له پیغه مبه ر (عَلَيْهِ السَّلَام) دا ده لیت:

"ته فسیری نایه ته که: (أطیعوا الله): گوپرایه لی له خوا بکن، نه وه ده بیته گوپرایه لی له کیتاب، هه روه ها له حه دیسی قودسی. (وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ): گوپرایه لی له په سول بکن، که ده بیته سوننهت، جا سوننه تیش یان هه ر قسه یه و فه رموویه تی: نه وه بکن و نه وه مه که ن. یان کرداره، خۆی کرده وه یه کی نه نجام دلوه، یان که سیکی تر نه نجامی داوه و نه و چاوی پتی که وتوووه و په خنهی لی نه گرتوووه و فه رموویه تی: باشه، یان له سه ر نه وه رازیبونی پیشاندلوه. نه مانه به گشتیی سه رچاوه که یان خواجه، نیتر بۆ بهروداران نیختیاری په یره وی لیکردن و په یره وی لینه کردن نیه. خوا له مه دا

دەفەرموئ: ﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ﴾ واتە: كاتىك فەرمانىك لە لایەنى خواو پێغەمبەرەو دەرجوو، بېرىارىك درا، پیاوو ژنانى بېوادار ناتوانن هەست بە (سەرپشكىي) و ئىختيار بۆ خۆيان بکەن و بڵێن: كە ئارەزوومان بوو پەيپەوى دەكەين، ئارەزوومان نەبوو، نايكەين.^۱

۵- راي مامۆستا ناصر لە جۆرى (ئاحاد) لە فەرموودە:

لە درێژەى بابەتى پێشوو دا مامۆستا ناصر دەلێت:
 "فەرموودەكانى جۆرى (ئاحاد) بۆچى ئەمىننەو؟ ديارە ئەو جۆرە فەرموودانە، هەندىكيان بۆ ئەحكامى پەرەسەندوو، يان هەندىك ئەحكامى جىگيرن، كە لە قورئاندا بەيان نەكرلون. ئەلبەتە كە ئەلێين بەيان نەكرلون، نە بە واتاى ئەو كە بە هىچ جۆرىك باس نەكرلون، باسى ئەحكامىكى جىگيرە كە لەبەر ئەوئى پوونكرىنەوئى يەكجاريان بۆ هەميشە كافىيە، لە قورئاندا بە ئاماژە، ئاماژەيان بۆ كرلوه، بەلام پێغەمبەرى خوا

^۱ هەمان سەرچاوه، لا: ۱۹۹.

(سید) دهرکی کربونزو پوونی کربونتهوه، نیترو دواى نهو، نیاز بهوه نهماوه جاریکى تر زهحمت بکیشریت بۆ پوونکرینهوهیان، بۆ نمونه: نویژی نیوه پۆ (٤) پکاته، حهتمن له قورئاندا ئاماژه ههیه بۆ ئهوه، پهنگه پیغه مبهرى خوا دهرکی کربین، بهلام ئیغه ناتوانین له قورئاندا دهرکیان بکهینو بیاننۆزینهوه.^١

ماموستا ناصر زقرجار له وتو ویژو موناژه رهکانیدا دهیگوت: ئیمامى نهوهوهی گهوره زلنای مهزههیبى شافعی له چهئین شویتندا به پوونی ئاماژه بهوه دهکات که پڕیویاتی ئاحاد گومان دهگهیهنن نهک عیلم. ئهوه بهلای ههچ زلنایه کهوه گرفت دروست ناکات، بهلام که ئیغه قسهکهی (نهوهوی) دویاره بکهینهوه لیمان دهکرتته ههلاک...

شایانی باسه پیشهوا نهوهوی له پیشهکیه کهیدا بۆ شهرحی سهحیحی موسلیم، دهلیت: "ئهو فرمودانهی ههروو سهحیحی بوخاریو موسلیم که موهواتهر نین، به دلنیایی

^١ ناسخ و مه نسوخ، ناصر سوبحانی، دهزگای بهرهم، ٢٠١٦، لا: ٥٥.

ته‌ن‌ها گومان ده‌گه‌یه‌ن‌ن، چونکه له‌ جوړی (ئاحاد)ن، ږیوایه‌تی
(ئاحاد)یش وه‌ك (لای زانایان ږیاردراوه) گومان ده‌گه‌یه‌ن‌ن.
له‌مشدا هیچ جیاوازییه‌ك نییه له‌ نئیوان كتیبی سه‌حیحی
بوخاری و سه‌حیحی موسلیمدا.^۱

نه‌میشه وایكردوه كه پیشه‌وا (غه‌زالی)و (ئامه‌دی) له
پیناس كړدنیا‌نداً بۆ ږیوایه‌تی (ئاحاد) ه‌ر ږیوکیان بلین: "ما لا
ینتهی من‌ الأخبار إلی حد‌ التواتر المفید للعلم... خبر الواحد لا
یفید العلم"^۲، واته: نه‌و جوړه ه‌والآنه‌ن (مه‌به‌ستی نه‌و
ږیوایه‌تانه‌ن) كه‌ ناگه‌نه‌ ئاستی ته‌واتوریک كه‌ عیلم بگه‌یه‌نیته‌...
ه‌والی یه‌ك كه‌س زانست ناگه‌یه‌نیته‌. واته: نه‌و جوړه
ږیوایه‌تانه‌ گومان ده‌گه‌یه‌ن‌ن.

ماوه‌ته‌وه نه‌وه بلین: كاتیک كه‌ده‌گوتړیت: ږیوایه‌تی ئاحاد
گومان ده‌گه‌یه‌نیته‌، مانای نه‌وه نییه كه‌ ږیوایه‌ته‌كه له‌ پله‌ی

---

^۱ شرح النووي علی صحیح مسلم، ۲۰/۱.

^۲ المستصفی من‌ علم‌ الأصول، أبو حامد الغزالی، دار‌ الأرقم، بیروت،

۱/۴۳۳. ه‌روه‌ما: الإحكام فی أصول الأحكام، الأمدي، دمشق، ۲۰۱۰،

۱/۲۳۴.

(صحيح)دا نيه، به لگو مه به ست نه وه به که وه کو رپوایه تی
(موت و اتړ) عیلمی به قینی ناگه یه نیت، تا کو به بی ترس بینای
نه حکامی گرنگی له سهر بکړیت...

۶- پوښتو دابه شکرینی فرموده:

جگه له مانه، ماموستا ناصر له وانه کانی (خواناسی) دا به
پوښتی له سهر هه مان مهنه جی زانایانی فرموده، پوښتی
فرموده ده کات و ده لیت: "فرموده له پووی پله ی به هیزی و
لاولزی (مهنه و سه نه د) بیه وه، یان (صحيح) ه - که نه وه
به زترین پله یانه - یان (حسهن) ه که مه رته به ی نووه مه، یان
(زه عیف) ه، یان هه ندی شتیش هه ن فرموده نین، به فرموده
دانراون و پتیا ن ده لیت: (موضوع - هه لبه سترو)، که
(هه لبه سترو) نه صلن نرخ و نه رزشی نیه، ده بیت ته نها پو
نه وه رپوایه ت بکړیت که باسی هه لبه ستنه که ی بکړیت.
(زه عیف) یش پو نه وه ناشیت که پشتی پی بیه ستړیت، به لام
(صحيح) و (حسهن) ده کړیت پشتیان پی بیه ستړیت، به
تایبه تی کاتیک نه و مه رزوعه ی فرموده که باسی ده کات، له

قورئاندا ئەصلەكەى باس كرابیت و ئەو ببیتە پوونكردنهوه بۆ
گۆشهیهك له ئایهتهكه. ^۱

۷- سهراوهكانى هیدایهتى خواى:

له باسكى زانستیدا دهبارهى (پیشهكیهك له سهرازانستى
فهرموده ناسیى)، كه به زمانى كوردیى تۆمارى كردوه،
بۆچوونى خۆى دهبارهى سهراوهكانى هیدایهتى خواى
دهردهبریت، كه ئەمه پوختهكیهتى: "هیدایهتى بهشهر
پیوستى به كیتابى خوا - قورئان- و سوننهته. سوننهت
عبارهته له چۆنییهتى جیبهجیكردى عهملیى و دهرهتانی
كیتاب له م لایه نانهى ژياندا:

لایهنى فهردیى: له ژيانى فهردیى پیغه مبهرى خوادا.

لایهنى خانه وادهیى: له ژيانى پیغه مبهرى خۆى و خیزانه كانیدا.

لایهنى كۆمه لایه تیبى: له ژيانى خۆى و سابقینى ئەوهولین له

كۆچه ران و یاریده راندا..

---

^۱ رهشنووسى وانەكانى خواناسیى، ناصر سوېحانى، لا: ۵۱۲.

کهواته نه و شتانه که فەردین له ئە حکام، خۆی ئە نجامیان دەدات، یان لای خواوە دانی پێدا نراوە و تە ئکید کراوە تە وە، یان خە تاییە ک پووی داوە و ئیصلاح کراوە. بە کورتیی زیندەگیی فەردیی خۆی، دواي ئە و تە هزیب و تە قریرە، بووە تە سەر مە شق. لە وە یشا که ژبانی جە مە ی ئیجماعییە، خۆی بە تە نیا و سابقیی ئە و وە لین بە جە مە یی، سەر مە شقن، بە ئام خۆی لە بە شیی مە سائیلی فەردیدا، وە ک فەردیش، سەر مە شق و ئیمامە.^{۱۱}

۸- حیکمەت و سوننەت یە ک شتن:

جیاواز لە هەموو زانا ناسراوە کانی زانستی فەرموودە ناسیی، ئە وە ندهی من ئاگادار بێ یە کە م جار، مامۆستا ناصر ئامازە دە کات بە وە ی مە بە ست لە چە مکی (حیکمەت) - که لە قورئانی پیرۆزدا (۲۰) جار دووبارە بووە تە وە - سوننەتی فەردیی و دە ستە جە میی پێ قە مە بری خا و یارانیە تی. بۆ یە لە ژۆر جێی وانە و نووسین و تارە کانی دا سوننەت و حیکمەت بە یە ک شت دادە نێت. لە و لایە نە وە حیکمەت دە کاتە سی

^۱ بە کورتیی لە شریتی دەنگیی (مقدمة فی علوم الحدیث) وەرگیراوە.

به شه‌وه و ده‌لٲت: "حڪمه‌ت: مه‌به‌ست پٲى جٲبه‌جى كردنى
 بنه‌ما گشتٲبه‌كانه، بۆ مه‌ر بنه‌مايه‌ك جۆرىك جٲبه‌جٲكردن
 مه‌يه، وشه‌ى (حڪمه‌ت) ماناى سوننه‌تٲش ده‌گه‌يه‌نٲت، كه
 ده‌كرٲت به‌ سى جۆره‌وه:

جۆرى يه‌كه‌م: حڪمه‌ت يان (سوننه‌ت) ى فه‌ردى: ئەم
 جۆره‌يان تايبه‌ته‌ به‌ شه‌خصى پٲغه‌مبه‌ره‌وه. ئەم سوننه‌ته‌ بۆ
 نٲمه‌ش ماوه‌ته‌وه، كه‌ به‌ فه‌ردى بٲكه‌ين، وه‌ك پۆڙوو، نوٲز..
 مه‌موومان به‌ تاكٲى ده‌يانكه‌ين، خوا ده‌فه‌رموى: ﴿لَقَدْ كَانَ
 لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ
 وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا﴾ الأحزاب / ۲۱.

جۆرى دووه‌م: حڪمه‌ت يان سوننه‌تى ناو خٲزان: ئەم به‌شه
 تايبه‌ت بووه‌ به‌ پٲغه‌مبه‌رى خواو خٲزانه‌كانٲبه‌وه، بۆيه‌ ده‌بٲت
 نٲمه‌ش (له‌ ژبانى خٲزانٲدا) وه‌كو ئەو بجوولٲٲنه‌وه كه‌ به
 ده‌ستمان گه‌يشتوووه.

جۆرى سٲه‌ه‌م: حڪمه‌ت يان سوننه‌تى جه‌ماعى: ئەم
 سوننه‌تانه‌ پٲغه‌مبه‌رى خوا له‌گه‌ل (السابقون الأولون)

ته تبيقيان ده كردن، چونكه به تهنيا ناكريت بؤ نمونه: زهكات و قتال و.. هتد.^۱

مامؤستاي شهيد نهم تيروانينه ي دهر باره ي (سوننه ت) له ده يان جتي تر دا، به داپشتن و گوزارشتي جياواز، دهر بربويه، كه له دهره نجامدا نه وه نوپيات دهكات هه كه سوننه تي پيغه مبهري خوا (درودي خواي له سه ربيت)، پاش قورئاني پيرؤز، سه رچاوه ي دووه مي هيدايه تي خوايه بؤ مرؤفه كان. وه ك كتيب ي (الأسس والتصورات) و (مقدمة في علوم الحديث) و (وانه كان ي عه قيده) و (الإمامة والولاية) و (خه لقي ئاده م) و (شريت ه كان ي بانگه واز) و.. هتد. بؤ نمونه له مه ي نو ايياندا كه باس له گرنگي قورئان دهكات و جهخت دهكات هه كه ده بيت بانگخواز له پرؤسه ي بانگخوازي دا، قورئان بكاته سه رچاوه ي يه كه مي، به نو اي دا ده ليت: "نمه نه وه ناگه يه نيت كه سوننه ت ئيه مال بكرت، له شويني خؤيدا

---

^۱ په شنوس ي وانه كان ي بانگه واز، ناصر سوبحاني، لا: ۴۶.

نهميش دهوري خۇي مهيه، دهبيت نيهتيماسي خۇي پى
بدرت. ^{۱۳}

لهمه زياتر له چند شوينىكى وانه كانيدا، قورئانى پىرۇز
دهچوئيتت به نهخشه يهكى ئەندازيارى بنه پره تىي و پتفه مبهري
خوش بهو ئەندازياره ي كه له پتى (سوننهت) هوه پىرۇزه كى
جىبه جى كىرپوه و دلپشتنه كى ته ولو كىرپوه. بۇيه له زنجيره
وانه كانى ناسر لو به (عهقیده) دا ده لیت: "سوننهت يانى: پىروش و
پىو شوئى پتفه مبهري خوا كه جياواز نيه له قورئان و نهميش
پياده كرنى قورئانه. بۇ نمونه وهك نهخشه يهك بۇ بينايهك كه
له سر كاغەز دله پىرۇزيت، دواتر ئەندازيارىك نيت به پتى نهو
نخشه يه، بيناكى بروس ت دهكات. ده ي نهخشه كهو پىو
شوئنه كه كه ئەندازياره كه بۇ بروس كرنى بيناكى ئەيگرتت
به، له يهك جيا نينو وهك به كن. ^{۱۴}

---

^۱ پىرۇزى و له كانى بانگواز، ناصر سوپحانى، لا: ۱۹.

^۲ پىرۇزى زنجيره و له كانى (عهقیده)، ناصر سوپحانى، لا: ۲۱.

۹- قورئان و سوننه تو بپیاره کانی نه جومه نی شورا، سی کوچکئی
سه رچاوه کانی ئیسلام:

مامۆستا ناصر سوبحانی له دهیان وانه و نوسراوو و تاریدا،
جهخت له سه ر ئه و ناو نیشانه ی سه ره وه ده کاته وه و پیی وایه
سه رچاوه بنه ر په تییه کانی ته شریع له ئیسلامدا بریتین له: (
قورئان) و (سوننه ت) و (بپیاره کانی شورای ئومه ت). دیاره بۆ
هه موویان شیکردنه وه ی خۆی هه یه و له سه ر هه رکامیشیان -
سه ره پای ئه وه ی له گه ل زۆریه ی زانایانی پیش خۆی
هاوده نگه - به ئام له سه ر زۆریک له قسه و بۆچوونه کانی شیان
سه رنج و زیادو که مکردنی خۆی هه یه و له و به ره مه مانه یدا
که تاییه تن به سی زانسته سه ره کیه که ی (علوم القرآن) و
(أصول الفقه) و (علوم الحديث)، تۆماری کردوون.

بۆ نمونه له بابه ته کانی (علوم القرآن) دا: له باسی (ناسخ و
مه نسوخ) و (أسباب نزول) و نۆر جیی ته فسیری ئایه ته کانی
ئه حکامدا، هه ندیک جار پای جیاوازی هه یه له زانایانی پیشین،
هه ره ها له زانستی (فیه) دا زۆر جار سه رنجی له سه ر جۆری

مه‌ئینجانی ئەحکام له قورئان و سوننه‌تدا هه‌یه له لایهن زانایانه‌وه .

یان له‌زانستی (أصول الفقه)دا: له‌سه‌ر باب‌ه‌ته‌کانی ده‌قه‌کانی قورئان و سوننه‌ت و حوجیه‌تیان، جیاوازیی ده‌خات له‌ نێوان ده‌قی (قطعی الدلالة) و (ظنی الدلالة)دا له‌ قورئانداو ده‌قی (قطعی الثبوت)و (ظنی الثبوت)، یان (ظنی الدلالة) له‌سوننه‌تدا. ئەو دوو باب‌ه‌ته به‌ده‌رن له‌ ته‌وه‌ره‌کانی ئێمه، بۆیه‌ لێیان نادویمو نموونه‌ ناهێنمه‌وه، خوێنه‌ر ده‌توانی‌ت بگه‌رێته‌وه بۆ به‌ره‌مه‌کانی مامۆستا ناصر له‌و بواره‌دا، تا ناشنا ببی‌ت به‌ راو بۆچوونه جیاوازه‌کانی و پێشنیاره‌کانی بۆ چاکسازی له‌ مه‌نه‌جیه‌تی نووسینه‌وه‌ی ئەو زانستانه‌و ته‌دریسکردنیاندا. به‌لام ئەوه‌ی په‌یوه‌سته به‌ زانستی (علوم الحدیث)ه‌وه ئەم بڕه‌گه‌یه‌ی داها‌تووی بۆ ته‌رخان ده‌که‌م.

برگه‌ی سیبهم

راو سه‌رنجه تاییه‌ته‌کانی ماموستا ناصر

له زانستی (علوم الحدیث) دا

مه‌علومه که ماموستا ناصر چند راو سه‌رنج و پیشنیاریکی جیاوازی له زانستی (فهرمووده‌ناسی) دا هه‌ن، که ئامانجی له باسکردنیان زیاتر ده‌وله‌مه‌ندکردنی زانسته‌که و زیاتر توکمه‌کردنی سه‌رچاوه‌کانی ته‌شریعه، به‌کورتی ئه‌مانه‌ن:

۱- له پووی حوجیه‌تی ئه‌و جۆره له فهرموودانه‌وه که زانایانی موحه‌ققیق ناویان ناون (خبر الأحاد): جیای کردوونه‌ته‌وه له جۆری (متواتر) و پیی وایه بو‌بابه‌تی بنه‌ماکانی (اعتقادیات) و بابته گشتیه‌کانی (عبادات)، قورئانی پیروز پوومالی کردوون و ده‌کریت پشت به جۆری سووه‌می سوننه‌تیش بیه‌ستریت، که ئه‌وه رای زۆریکی تر له زانایانی پیشینیشه، به تاییه‌تی له ئه‌حنافه‌کان.^۱

---

^۱ خویته‌ر ده‌توانیت گوی له زنجیره وانه‌کانی زانستی (أصول الفقه) و (علوم الحدیث) و (ناسخ و مه‌نسخ) ی ماموستای شه‌هید بگریت، که به‌دریزی ئه‌م خالهی پوونکر سووه‌ته‌وه.

۲- له دیاریکرنی سەرچاوه‌کانی ته‌شریعدا: هه‌روه‌ک پێشینیان
 رای‌جۆراوجۆریان هه‌یه‌و له‌داب‌ه‌ش‌کردنیاندا چه‌ند پێیازنکیان
 هه‌یه‌، نه‌میش پێیازی تایبه‌ت به‌خۆی هه‌یه‌و پێی وایه
 سەرچاوه‌ سه‌ره‌کییه‌کانی ته‌شریح سیانن: (قورئان) و (سوننه‌ت) و
 (ب‌ریاره‌کانی نه‌نجومه‌نی شورا)، یان (أولوا الأمر)، یان (أهل
 الحلّ والعقد)، که هه‌موو ئه‌م ده‌سته‌واژانه‌ی له‌قورئانی جیایای
 نووسین و وانه‌کانیدا به‌کار هێناوه‌.

دیاره‌ ئه‌و جۆری سێیه‌مه‌ (واته‌ ب‌ریاری نه‌نجومه‌نی شورا) ی
 له‌ جێی (ئێجماع) داناوه‌، که زانایانی پێشینی زانستی (أصول
 الفقه) وه‌ک سەرچاوه‌ی سێیه‌می ته‌شریح، له‌ ریزی (الأدلة
 الشرعية الأساسية) دایانناوه‌، که زانایانی هاوچه‌رخ
 ده‌سته‌واژه‌ی (مصادر التشريع) ییشیان بۆ به‌کارهێناوه‌. دیاره
 کاک ناصر قه‌ناعه‌تی وا بوو که ئه‌و ئێجماعه‌ی خودی زانایانی
 (أصول الفقه) پێناسه‌یان کردووه‌ و مه‌رجیان بۆ داناوه‌، له
 سه‌ده‌ی یه‌که‌می ئیسلامیشدا -به‌هۆی پ‌رئو ب‌لاویوونی
 سه‌حابه‌و دواتر (تابعی) یه‌ فه‌قیه‌کانه‌وه‌ له‌ شارو ده‌ف‌ره‌

جیاجیاکانی سہرزہوی ئیسلامدا- ریک نہکےوتووه، تا بگاتہ
سہرہمہکانی ہوای ئہوان، یان ئہم سہرہمہ ہاوچہرخہی
ئیمہش.^۱

۲- لہ بہشی زانستی (إسناد)یش لہ زانستی (علوم الحدیث) لہ
سہر دہستہولژہی (صہحابی) قسہی ہہیہو پئی وایہ کہ
دہبیّت لہ بہر پۆشنای پینوینی قورئاندا، جیاوازیی بخریت لہ
نیوان دہستہی یہکہمی (پیشپرہوانی یہکہمین) لہ کۆچبہرانو
یاریدہران (السابقین الأولین من المهاجرین والأنصار)و یاران
پہیماندری ژیر درہختی (الرضوان)و مالّبہخشہرانی پیش
ئازادکردنی مہککہ، لہگہل دہستہکانی تری ہاوچہرخہی ئہوانو
دوای ئہوان.

جگہ لہوہش لہ واتاکردنی وشہی (صہحابی) پای وابوو کہ
ہر لہ خودی وشہکہوہ دہردہکہویت کہ دہبیّت ئہو کہسہی

---

^۱مامۆستا ناصر ئہم بابہتہی لہ دہیان جیی بہرہمہکانیدا پھون
کردووہتہوہ، لہوانہ: سیستمی سیاسی ئیسلام، وانہکانی عہقیدہ،
وانہکانی بانگہواز، مونازہرہ..

ئەو نازناوھى پىدەدرىت بۆ ماوھىەك لەگەل پىغەمبەرى خوادا
 زىا بىت، يان لای كەم ھەلسوكەوتىكى گونجاوى لەگەل
 كرىبىت و بەھرەمەند بووبىت بە پلەى ھاورپىھەتى ئەو زاتە،
 ديارە وشەى (صوحبە)ش بە واتاى ھاورپىھەتى، ئەو مەرچە
 دەخوازىت. بۆيە لەگەل پىناسى زۆرىنەى زانايان نەبوو بۆ
 صەحابى، كە وتوویانە: (من رآه رسول الله، أو رآه هو، مؤمناً)^۱
 واتە: ھەركەس بە موسلمانى پىغەمبەرى خوا بينىبىتتى، يان
 ئەو پىغەمبەرى بينىبىت، درودى خواى لەسەر بىت.

لەم لایەنەشەوھە مامۆستا ناصر ئەوھ دەردەخات كە ئەمە بە
 تەنھا بۆچوونى ئەو نىھ و پىش ئەو زانایەكى گەورە بە ناوى
 (باقلانى) ھەمان ئەو بۆچوونەى ھەبووھ و وتوویەتى: "صەحابە

---

^۱ بېوانە: نامىلكەى: مذكرة في علوم الحديث، ناصر سوبحانى، لا: ۳۰.

که سیکه مولازمه‌ی پیغمبری خوی بوویی و زور له خزمه‌تیا
بوویت" درودی خوی له‌سه‌ر بیټ.^۱

۴ - له‌سه‌ر هه‌مان بیرکردنه‌وه، قه‌ناعه‌تی وابوو که (تابعی)ش
ده‌بیټ مرچی (اتباع بالإحسان)ی بو صه‌حابه‌ی (پیشره‌وانی
پیشین) تیدا بیټ، ئه‌مه به ده‌قی قورئان که ده‌فه‌رموویت:
(وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ) له‌ ئایه‌تی: ﴿وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ
الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ
وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا
أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾ التوبة: /۱۰۰.

۵ - سه‌باره‌ت به مرچه‌کانی (مه‌تن)ی فه‌رمووده:

له‌م لایه‌نه‌وه مامۆستا ناصر له‌چه‌ندین شوینی نووسین و
وانه‌کانیدا، هه‌ولی زانایانی پیشینی فه‌رمووده‌ناسی
نرخاندووه و کاره‌کانی ئه‌وانی له‌ زانستی (علوم الحدیث)دا

---

^۱ په‌شنووسی کتیی: باسیک ده‌ریاره‌ی (أصول الفقه)، ناصر سوبحانی،
لا: ۵۱. ئه‌و پیناسه‌ی (باقلانی)ش بو (صحابی) له‌ کتییی (الکفایه‌)ی
خه‌تیبی به‌غدادی، لا: ۱۰۰ نا، هاتووه.

بەکارو ھەنگاوی گرنگ ناوبردوون،^۱ بەلام سەرنجیشتی لەسەر
 ئەو مەرجانە ھەبوو کە دایانناون و پیتی وابوو مەرجیکی گرنگو
 بنەرەتیی گویی پی نەدراوە، کە ئەویش (بەروردکردنی دەقی
 ریویاوەتە لەگەڵ قورئانی پیروزدا) و پەدکردنەوی ئەو
 ریویاوەتەنە کە بە جۆرێک لە جۆرەکان، پیچەوانەیی دەقیکی
 قورئانی پیروزن، ھەرچەند لە پەوی سەنەدیشەو قسە لەسەر
 رابووبەکان نەبیت.

لەو بارەییەو پیتی وابوو کە تەواوی ئەو راستییانەیی کە
 دەبیت مەوۆفی موسلمان باوەریان پی بینیت، لەگەڵ تەواوی
 ئەو باسانەیی (تەرغیب) و (تەرھیب) کە بۆ گەشەپێدان
 (تەزکیە)ی دەروونی مەوۆ پیویستن، لەگەڵ ریبازو پایەکانی
 (عەمەلی صالح)، ھەموویان لە قورئانی پیروزدا ھاتوون، بۆیە
 ھەر ریویاوتیک لەو بوارانەدا ھەبوون، ئەگەر گونجاو بوون
 لەگەڵ ئەو راستییانە، وەرەدەگیرین، بەلام ئەگەر بە پیچەوانەیی
 بەکیک لەو پەھەندە قورئانییانەو بوو، دەبیت پەدبکریئەو.
 ۶- زیادکردنی مەرجیک بۆ (راوی) لە سەنەدی فەرموودەدا:

^۱ بۆ نمونە: لە وانەکانی خواناسی، نامیلکەیی (مذکرە فی علوم الحدیث)،
 وانەکانی عەقیدەدا.

مامۆستا ناصر سوبحانی له بهر رۆشنایی خوێندنهوه یهکی وردی سۆسیۆلۆژیی- کۆمه‌لایه‌تی پووداوه میژوووبیه‌کانی نیوه‌ی دووه‌می سه‌ده‌ی یه‌کی کۆچی، تا سه‌ده‌ی سییه‌م - که ده‌کری ناوی لی بنیین سه‌رده‌می فیتنه‌ی تا‌قم و فیرقه مه‌زه‌بیه‌کان- پای و ابو که ده‌یان پیاوبه‌تخوانی فه‌رمووده‌سازی درۆزن، که کاسه‌لیسی میرو والیه‌کان بوون- به تایبه‌تی له ناو شامیی و کوفیه‌کاندا- په‌یدا بوون و هه‌زاران پیاوبه‌تیان به ناوی پیغه‌مبه‌ری خواوه، ده‌باره‌ی گوێزپایه‌لیی زالم و خۆسه‌پینه‌ران هه‌لبه‌ستوه.

بۆیه مامۆستا ناصر پیتی وابوو که ده‌بوایه له‌گه‌ڵ مه‌رجی (عدل) و (ضبط) - که زانایانی فه‌رمووده وه‌ک نوو فیلته‌ری بنه‌په‌تی بۆ (راوی) دایانناون و به لایه‌وه نوو مه‌رجی نقد گرنگو منه‌ه‌جین- مه‌رجیکی تریان دابنایه که نه‌وه‌یه: (راوی) فه‌رمووده ناییت له‌و که‌سانه بووبییت که هاتوچۆی لای میرو سولتان و والیه‌کانی کردووه، مه‌گه‌ر سه‌لماییت که به مه‌به‌ستی چاکسازی (ئیصلاح)، یان نامۆزگاریی چووته لایان.!

¹ به‌هونه نامیلکه‌ی: مذکرة فی علوم الحدیث، ناصر سوبحانی، لا: ۲۴.

خۆ ئەگەر کاتی خۆی ئەو مەرجه پەچاوە نەکراوه، ئیستەش دەکریت لە هەولەکەکانی کۆکردنەوەی فەرموودەدا، یان سەرلەنوێ پێناسکردنەوەی (صەحیح) و (زەعیف)دا- بۆ ئەو ڕیواوەتەکانی کە ئیشتەکانیان تێدا بەدی دەکریت- ئەو مەرجه لە بەرچاوە بگێریت، چونکە دەیان سەرچاوە بۆ دەرھێنانی ژایاننامە و میژووی کەسییەتی ڕاویبەکان لە بەر دەستان، وەك: (العلل ومعرفة الرجال)ی پێشەوا ئەحمەدی کۆری حەنبەلو (الضعفاء والمتروكون)ی (دارە قوطنی) و (الضعفاء والمتروكون)ی نەسائی و (الضعفاء)ی ئەصبەھانی و (المغني في الضعفاء)ی زەھەبی.. دەیان کتییە تری لەم بابەتە، کە ژایاننامە و هەلسەنگاندنی زۆربەیی ڕاویبانان تێدا یە.

۷- پێوانەبوونی بە نەسخی قورئان لە فەرموودە:

یەکی تر لە ڕەوایەتەکانی مامۆستا ناصر لە بواری ڕیسا زانستییهکانی (فەرموودەناسیی)دا، لە بارەی بابەتی نەسخ کردنەوەی قورئان بوو بە فەرموودە و ڕیوايات، کە بە داخووە ڕای هەندیک لە زانایان وایە - لەوانە قەولیک لە مالکی و هەندیک لە حەنەفییەکان و هەندیک لە زانایانی ئەھلی کلام و زامەریبەکان- کە سوننەتی مۆتەواتر قورئان نەسخ

ده کاتوه^۱ به لام شه و زقر به دنيايي هوه شه وهی به هه له یه کی
 مه نه جیی ده زانی و پشتیوانیی له و رایه ی دوره م ده کرد که
 بروای به و جوړه نه سخه نیه - له وانه پیشه و شافیعی -
 زقریه ی جاریش به لگه ی به م ثایه ته ده هی نایه وه، که له و
 باره یه وه هیچ گومانیک ناهیلایته وه، ده هه رمویت: ﴿مَا تَنْسَخُ
 مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَا أَوْ مِثْلَهَا أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَلَى
 كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ البقرة / ۱۰۶. واته: هیچ ثایه تیک نه سخ
 ناکه ینه وه، یان له بیری نابه ینه وه، مه گه ر له و باشتر، یان
 هاوشی وهی دینین، نایا نازانی که به راستی خوا ده سه لاتی
 زقره به سه ر هه مو شتی کدا...؟

---

^۱ بق زانیاری له سه ر شه م بابه ته بروانه: (إرشاد الفحول)ی شه وکانی: ۲
 /۷۰. مناهل العرفان فی علوم القرآن، محمد الزرقانی: ۲ / ۲۴۱، الإحکام
 فی أصول الأحکام، ابن حزم: ۴ / ۵۰۵.

برگه‌ی چوارهم

بیروکه‌کانی نامیلکه‌ی (مذکرة فی علوم الحدیث)

ماموستا ناصر - وهك زۆریكى تر له زانایانی موحه‌ققیق - له وانه و تارو نووسینه‌کانیدا نه‌یشاردۆته وه که تیبینی تایبه‌تی خۆی هه‌یه له‌سه‌ر میتۆدو مه‌نه‌جیه‌تو ریتیازی زانایانی فه‌رمووده، وهك ده‌یان جار خۆم لیم بیستووه و گفت وگومان ده‌رباره‌ی نه‌و باسانه‌ کرپوه.

به‌ریتزیا تا سالی ۱۹۸۵ سه‌رنج و پێشنیاره‌کانی بۆ چاکسازی له زانستی (أصول الفقه) و (علوم الحدیث) دا، ته‌نها له وانه‌کانی خۆی و هه‌ندیک کۆری تایبه‌تی خۆماندا ده‌روژاند، به تایبه‌تی له وانه‌کانی زانستی (أصول الفقه) دا. نواتر بۆ یه‌که‌م جار به‌شیک له سه‌رنج و تیبینییه‌کانی له‌و بو‌ارانه‌دا له شریته‌کانی ناسراو به (موناژه‌ره) دا بۆ پای گشتیی خستنه‌ پوو، که بۆ یه‌که‌م جار بوو، گۆمی مه‌نگی کۆری خوینده‌وارو هه‌ندیک حوجره‌و مه‌لاو زانایانی شه‌لقاندو دۆستانی له پاده‌ی زانستی و

توانای که موینهی سهراسیمه بوونو نه یارانیشی تووشی
حه په سان و شوک کرد.^۱

---

^۱ ئەو مونا زهره یه گفتم و گویه کی (۱۲) سه عاتییه، که به نوو قوناغ له
کوتایی (مانگی موردادو سهره تایی شه هریوه ری سالی ۱۲۶۴) ی
هه تایی، (کوتایی ئابو سهره تایی ئەیلول) ی سالی ۱۹۸۵ زاینی، له نئیوان
مامۆستا ناصر سو بجانئ و مه لایه کی مۆتسه ویفی ناوچه ی (مه ریوان) دا
پووی دا. ئەم مه لایه که م تا زۆرێک ناوی مامۆستا ناصر ی بیستبوو،
زانیبووی مامۆستا ناصر له شوینێکی نه زانراوی شاری سنه، دوور له
چاوی دهزگا ئەمنیه کانی میریی، دانیشتوووه، بۆیه تهحه ددای کرد
مامۆستا خۆی بۆ ده ریخات و بکه و یتته مونا زهره ی زانستی له گه لی و
وه لأمی پرسیاره کانی بداته وه. دیاره ئەو مه لایه پیشبینی ئەوه ی
کردبوو که په نگه له بهر باره ئەمنیه که مامۆستا ناصر خۆی
ده رنه خات و سهره نجام ئەمیش تهحه ددای بۆ بچیتته سه ر...! به لأم
برایان کۆره که یان پێکخست و مونا زهره که کراو نه وه د له سه دی کاته که
بووه پوونکر نه وه ی کاک ناصر و به رامبه ره که ی له حازر زهینیی و زانستی
فراوانی مامۆستا، سه رسام و ده سته و سان بوو. سه یر ئەوه بوو، نه کاک
ناصر نه ئیمه ش نه مانته زانی که ئەو مه لایه چ داواو پرسیارانێکی
ئاماده کردوووه. ئەو مونا زهره یه، له و بابته تانه یه که هه ر زانسته خوازێک
پێویسته گوئیان لی بگریته.

دواتر سالی (۱۹۸۵ز) ژماره یك گۆفاری (المسلم المعاصر) ی
 قه‌ته‌ریمان ده‌ست كه‌وت، كه باسی له پرۆژه‌یه‌ك كر‌دبوو به
 ناوی: (مشروع موسوعة الحديث النبوي)، به سه‌ره‌رشتی به‌پرز
 د. یوسف قه‌ره‌زاوی، له سه‌نته‌ری (بحوث السيرة والسنة
 النبوية) له زانكۆی قه‌ته‌ر. مه‌به‌ست له پرۆژه‌كه نووسینه‌وه‌ی
 سه‌ره‌له‌نوویی ته‌واوی فه‌رمووده‌و به ئەلیكترۆنی كردنی بوو. ئی‌مه
 له‌و كاته‌دا پرۆژه‌كه‌مان خوینده‌وه‌و دوا‌یی دامانه‌ مامۆستا
 ناصر و داوامان كرد كه بیخوینیتته‌وه‌و پیشنیارمان كرد كه د‌لا‌و
 سه‌رنج و پیشنیاره‌كانی بنی‌ریت بۆ ئەو دامه‌زراوه‌یه‌و د. یوسف
 قه‌ره‌زاوی، وه‌ك هه‌لیکی هه‌لكه‌وتوو، هه‌م به‌مه‌به‌ستی
 جێبه‌جێ‌كردنی ته‌كلیفی زانستی و شه‌رعی، به‌رامبه‌ر به‌و
 پرۆژه‌یه‌، هه‌م بۆ ناساندنی كاك ناصر به‌به‌شێك له‌ ناوه‌نده
 زانستییه‌ عه‌ره‌بی و ئیسلامییه‌كان.

به‌هه‌رحال كاك ناصر قه‌ناعه‌تی كړبو ده‌ست‌و‌ب‌د
 یاداشنامه‌یه‌کی بۆ دامه‌زراوه‌ی په‌یوه‌ندی‌دار نووسی، كه بوو
 به‌و كتیبه‌ به‌ ناوی (مذكرة في علوم الحديث)، كه به‌ ژماره
 (۳) ی زنجیره‌ی چاپ‌كراوی عه‌ره‌بی به‌ره‌مه‌كانی مامۆستا
 ناصر، له‌ لایه‌ن ده‌زگای (به‌ره‌م) ه‌وه‌ چاپ‌و‌ب‌لا‌و‌كراوه‌ته‌وه‌.

شایانی باسه له به کێک له وانهکانی (أصول الفقه) دا ئەم باسه دهکاتو بایه خو گرنگیی پرۆژهکەش دهعاته بوو و دهلیت: "مه تالیبیک مه بوون وتم بیانوسم بۆ (قه رزاوی)، که مه وسوعه به کیان ههیه، (موسوعه السیره والسنة)، یان (السنة والسیره النبویه)، که شتیکم دی... وتووایه: ئەمانه وی مه وسوعه دابنن، کاریکی زۆر گهورهیه، (۱۷) کتیبی مه شهوری (سوننه) هه رچیان تیدایه هه مووی جه م بکرتیه وه، کتیبیکه نه گهر (تهوین) بکری، زۆر زۆر موهممه، ئینسان موستهغنی ئەبیت له هه موو کتیبانی تر... ئیستا نازانم که یشتوونه ته کوئی، تا له کوئوه دهست پێ بکه م و چون...؟"^۱

به هه ر حال، پیش هه ر شتیك، ئەو کاره خۆی بۆ خۆی مشوورو خه مخۆری مامۆستا ناصر بوو، بۆ خزمهت به زانستی فهرمووده، به و پێیهی که زانایهکی موجته هید بوو، پێی وابوو به و کاره ی، به شتیك له ئهرکی زانستی سه رشان ی، له قوئاغی هاوچه ر خدا جیبه جی دهکات.

له و نامیلکه به دا ئەم خالانه ی خواره وه به دی ده که ین که شه وه ده سه لمینن مامۆستا ناصر دژی بیرکردنه وه ی (ئیکتیفا

---

^۱ به شنوس ی وانهکانی (أصول الفقه)، ناصر سوپحانی، لا: ۵۵.

به قورئان) بووهو (سوننهت)ی به سه‌رچاوه‌ی نووه‌می ته‌شریح
زانیه:

۱- له پیشه‌کییه‌که‌دا دلوا ده‌کات که سه‌رپه‌رشتیارانی پرۆژه‌که
به جورئهت بنو ته‌قلیدی موجته‌هیده‌کانو ئیجیتیه‌ادی
موقه‌للیده‌کان تیپه‌رینن، چ بگات به ته‌قلیدی موقه‌للیده‌کان..!
۲- داندنه‌ئیت به زانستی (علوم الحدیث)دلوا هه‌ولی زانایانی نه‌و
زانسته ده‌نرخینیت و دلوا له به‌رپرسیانی پرۆژه‌که ده‌کات که
وریا بنو هه‌له پیشوووه‌کان نووباره نه‌که‌نه‌وه.

۳- حکمهت به‌شیکی له قورئاندا، به‌شیکی له گوتارو
ره‌فتارو دانپیدانانی پیغه‌مبهری خوادایه، چ له به‌شه تاکه
شه‌خصییه‌که‌یدا، یان به‌شی خیزانیدا، یان به‌شه کۆمه‌لایه‌تی
یه‌که‌یدا له‌گه‌ل یارو هاوه‌لانی.

۴ - وه‌ك پیشتر وتمان (حیکمهت) و (سوننهت) لای نه‌و یه‌ك
شتن. به‌په‌وونی له‌و نامیلکه‌یه‌دا ده‌لئیت: "که زانیمان حکمهت
بریتیه له‌ پرۆگه‌ی میانه‌و دروست له‌ جیبه‌جیکردنی بنه‌ماکانی
کاری چالو دروست، (العمل الصالح)دا، هه‌روه‌ما زیاننامه‌و
سوننه‌تی پیغه‌مبهر بریتین له‌و پرۆگه‌یه، نه‌و کاته بۆمان

دهرده که ویت که حکمت له سهریکه وه و سیره ت و سوننه ت له
سهریکی تره وه، یه ک شتن.^۱

۵- کاک ناصر پتی وایه پرۆسه ی ته زکیه ی دهروون و چه سپین و
به مه له که بوونی په وشته به رزه کان و سهره نجام په نگدانه وه یان
له عه مه له صالحه کاند، ریک ناکه ویت به دوو شت نه ویت،
یه که م: به وه رگرتن له قورئانی پیروزه وه. دووه م: به
چاولیکرن و په پیره وی کردنی ژياننامه ی فردی و جماعی
پتغه مبه رو یارو هاوه لانی، که به شیکی له قورئاندا مه یه و
به شیکیشی ده بیته سوننه ت.

۶- پاشان بۆ (مه تن) و ده فی فرموده، باس له وه ده کات که
مه رجیک زیاد بکرت، شه ویش بریتیه له گه ران بۆ پالپشتی
قورئانی و دۆزینه وه ی مه ر نه سلکی قورئانی، له و بابه تانه دا
که فرموده باسی کردوون، زۆر پیویسته، به و پییه ی
فرموده پوونکه ره وه ی قورئانی پیروزه.

۷- پاشان بۆ شه و (پیوه) و پیودانگانه ی زانایانی فرموده
دایانان، بۆ بولری (سه نه د) ی ریویه - واته هه لسه نگاندنی

---

^۱ نامیلکه ی (مذکره فی علوم الحدیث)، ناصر سبحانی، لا: ۲۹.

که سییه تی راوییه کان - مهرجیکی زیاد کردووه و ده لیت: نابیت
 (پلوی) هر فرموده یه که له و که سانه بیت که هاتوچوی
 سولتان و میرو والیه کانی کردووه، مه که ربه نیازی ناموژگاری !
 ۸- هر وه ما باس له وهش ده کات که ده بیت له بهر روشنایی
 چندین نایه تی قورئانی پیروژدا، پۆلینی هاوه لانی پیغه مبهری
 خوا (علیه وعلیه صلوات الله وبرکاته) بکریت، له نیوان
 پیشه نکانی یه که م له کۆچبه ران و یاریده ران و به یعه تده رانی ژیر
 درهختی (الرضوان)، له گه ل غهیری نه وان، له سامان
 به خشه رانی پیش فتحی مه که و پاش نه وان. له گیان
 به ختکه رانی سه ره تاو موسلمانه دواکه و تووه کانی سالی (عام
 الوفود) و دوا ییه نه کان.. نه مهش نه به پالنه ری گومان دروست
 کردن له سه ره که سییه تی سه حابه، به لکو بو پۆلین کرنی
 فرموده و دیاری کردنی راده ی به هیزی و لاولزی و اتاو
 مه دلولوکه ی، وه که حه قیقه تیک که قورئان وینای کردووه.

۹- له سه ره نه و پرسیاو بنه مایه ی سه ره وه، پتی و ابو هر
 راوییه کی سه رده می سه حابه که له گترانه وه ی فرموده یه که دا

وتوويه تي: (سمعت رسول الله)، واته: له پيغمبرم بيست،
 ده بيت ليكولينه وه له ژياننامه ي بکريت، بزانت له وانه يه که
 له گه لي ژياوه وه له فزلي (صوحبت) و هاورپه تي به هره مند
 بووه، يان جاريک راگوزه ر بينيوه تي؟! له ويشدا دوپاتي
 ده کاته وه که هموو نه و صحابانه له ريزي کومه لي
 صالحاندا و يو گومان دروستکردن نيه له سر که سيان، به لکو
 نه م ئيحتياته له بهر نايي خوا پيوسته.!

۱۰- بواچار داوا ده کات له بابه تي زانستي (جرح و ته عدیل) دا
 - که به شيکی گرنکو و ههستياري زانستي فرموده ناسييه و
 په يوه ندي به هه لسه نگاندي که سييه تي راوييه کانه وه هه يه -
 په يره وي له رتياري توندگيره کان بکن، نه وانه ي که مهرجي
 توندوتوليان هه يه، نه ک شلگيره کان، نه وانه ي که له داناني
 مهرجه کاندا دهستياري دانه گرتوه. مه گه له کاتيکدا گومان
 بريت که مله جه ري و ده مارگيري و زياده رپه وي هه يه.

۱۱- له به شيکی ياداشتنامه که يدا هه له يه کی باوو به ريلاو راست
 ده کاته وه، که زاناياني پاش پيشه وايان (بوخاري و موسليم)

سه‌بارت به دوو کتیبی هه‌ردوکیان که پاوه‌پیتکراوترین سه‌رچاوه‌ی فه‌رمووده‌ن و ناویان ناون (الجامع الصحیح)- وتوویانه: ئوممه‌ت ئیجماعی هه‌یه که (أصح کتابین بعد کتاب الله)، واته دروستترین دوو کتیبین پاش قورئان. ده‌لئیت: راسته ئه‌مه و تراوه، به‌لام ئه‌م لافلئیدانی ئیجماعه، به‌و جۆره که ریوایه‌تی لاواریان تئیدا نه‌ییت، راست نیه‌و خودی دوو پیشه‌واکه خۆیان به‌رامبه‌ر به‌کتر وایان نه‌زانیوه.¹ و زانایانی پاش ئه‌وانیش هاوده‌نگ نه‌بوون که هه‌رچییان تئدایه له جۆری (صحیح)ن.

ئه‌م راستیه‌ی سه‌ره‌وه لای نه‌هلی ته‌حقیق جیتی گومان نیه، چونکه بۆ نمونه: که‌سیکی وه‌ک (داره‌قوتنی) له‌سه‌ر چه‌ندین ریوایه‌تی

---

¹ ئه‌وه‌ی ئه‌و راستیه‌ ده‌سه‌لمئینت ئه‌وه‌یه که خودی پیشه‌وایان (بوخاری و موسلیم) له‌سه‌ر مه‌نه‌جیه‌تی کۆکردنه‌وه‌ی فه‌رمووده‌و مه‌رجه‌کان به‌ک یا نه‌بوون، بۆیه له‌هه‌ندیک ریوایه‌تدا هاوده‌نگن، که پئیمان ده‌گوتریت: (متفق علیه)، له‌هه‌ندیکیشیاندا (موسلیم) ریوایه‌ت لاخلاره‌کانی (بوخاری) هه‌تاونه‌ته‌وه، ئه‌وانه‌ن که پئیمان ده‌گوتریت: (ما انفرد به‌مسلم)!

(بوخاری) قسه‌ی هه‌بووه‌و له‌و باره‌یه‌وه (الإلزامات والتتبع)ی نووسیوه .
یان موحه‌ددیسی گه‌وره (ابن حجر العسقلانی)که خۆی پاره‌ی
(سه‌حیحی بوخاری) کردووه له‌ کتێبه‌ نایابه‌که‌یدا به‌ ناوی (فتح الباری)
له‌ چه‌ندین شوێندا ناماژه‌ به‌ لاوازی هه‌ندیک ریوایه‌تی بوخاری ده‌کات،
هه‌روه‌ها (ابن الجوزی) و که‌سانیکێ تر له‌ زانایانی پیشین و دوایین
قسه‌یان له‌و باره‌یه‌وه‌ کردووه‌.

برگه‌ی پینجم

ناوه‌روکی وانه‌کانی خواناسیی

به‌دهر له‌وهی که مامۆستا ناصر سه‌دان جار له وانه‌کانیدا باس له فهرمووده و - به‌گشتیی باس له - سوننه‌ت ده‌کات و تیۆریزه‌ی بۆچوون و سه‌رنجه‌کانی خۆی ده‌کات، ده‌مه‌وی له‌م برگه‌یه‌دا به‌کرده‌یه‌کی (نیستقرائیی)، ته‌نها یه‌ک زنجیره‌ وانه‌ی به‌ نمونه‌ بیتمه‌وه، که (۲۲) سه‌عات وانه‌کانی (خواناسیی) له کتیییکی (۸۰۰) لاپه‌ره‌یی قه‌باره‌ گه‌وره‌دا نوسرلونه‌ته‌وه و له‌لایه‌ن (ده‌زگای به‌ره‌م) ه‌وه ته‌کلیم کرام به‌ پیدلچوونه‌وه‌ی و وردبیینیی و هه‌له‌چینی و پشت به‌خوا به‌م نزیکانه‌ ده‌که‌وتیه به‌رده‌ستی خوینه‌ران.

لێره‌دا ته‌نها ئەم کتییبه‌ ده‌که‌م به‌ نمونه‌ و شه‌هنده‌ی بۆم بکریته‌ و بۆم بگونجیته‌ به‌ ژماره‌ و ناوێشان، ته‌لوی شه‌و جییانه‌ و ته‌وه‌ره‌کان ده‌خه‌مه به‌رده‌ستی خوینه‌ران، که مامۆستا ناصر تیایاندا فهرمووده‌ی هیناونه‌ته‌وه‌ و کربوونیه‌ته

به لگه‌ی شرعی، وهك رونكر دنه‌وه‌ی چند حه قیقه تیگی
قورنایی. له گه‌ل هه ندیک له وته کانیسی له سر نه و فرمودانه:

ئهمه‌ی خواره‌وه‌ش نه و نمونانه‌ن که له کتیبه‌دا هاتون:

۱- به لگه‌هینانه‌وه به فرموده له سر نه‌وه‌ی که هه ندیک خه

(رؤیا) مژده‌ده‌رو (مبشّر)ن و ده‌کریت دلیان بیّ خووش بکریت.

له و باره‌یه‌وه ماموستا ناصر ده‌لّیت: "له باره‌ی خه‌وه‌وه

فرموده هه‌یه، که ناوی ناوه (مبشّر)، روئیای مژده‌ده‌رو

دلخوشکه^۱، یانی ئینسان له ریگی خه‌وه‌وه جارجار پوخی

په‌یوه‌ندی په‌یدا ده‌کات له‌گه‌ل وه‌قایع و که‌سانیکدا ته‌نانه‌ت،

له‌گه‌ل شه‌رواحی مردواندا، مه‌لوماتیک به‌ده‌ست ده‌هینیت...

شیه‌یه‌کی په‌قینیبوونیان نیه، به‌لکو له‌ه‌دی گومان‌دان،

---

^۱ له و باره‌یه‌وه چند فرموده‌یه‌ک هه‌ن، وهك: (أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّهُ لَمْ يَبْقَ

مِنْ مُبَشِّرَاتِ النَّبِيِّ إِلَّا الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ يَرَاهَا الْمُعْلِمُ أَوْ تَرَى لَهُ...)،

سونه‌نی نسائی، به ژماره: ۱۰۴۴. سونه‌نی شه‌بولود، به ژماره: ۸۷.

سونه‌نی ئه‌بن ماجه، ۲۱۶۱. یان: (رُؤْيَا الْمُؤْمِنِ جِزَاءٌ مِنْ سِتْرٍ وَأَرِيْمٍ

جِزَاءٌ مِنَ النَّبِيِّ)، سه‌حیحی بوخاری، به ژماره: ۶۹۸۸، سه‌حیحی

موسلم، به ژماره: ۲۲۶۲، سه‌حیحی ترمذی، به ژماره: ۲۲۹۱.

نه‌ها حقی نه‌وه‌یه که دلی پینخوش بکات، به‌لام نیت‌ر هیچ
هوکمینی له‌سه‌ر دانامه‌زیت...^۱

۲- به‌لکه‌میتانه‌وه به‌فرموده له‌سه‌ر نه‌وه‌ی که بیباوه‌پانی
پیش ئیسلام پۆڤوی عاشورایان ده‌گرت و نه‌زریان ده‌کرد:

له‌مه‌دا مامۆستا ناصر ده‌لێت: "له‌فرموده‌ی سه‌حیحا
مه‌یه که (موشریکه‌کانی پیش ئیسلام) پۆڤوی عاشورایان
ده‌گرت، وه‌ک نه‌زرو... هتد."^۲

۳- به‌لکه‌میتانه‌وه به‌فرموده له‌سه‌ر نه‌وه‌ی که نزاو
هاواریکرتنه‌ خوای گه‌وره، پۆح و کرۆکی عیباده‌ت و په‌رسته‌شه:

له‌مه‌شدا نه‌م پێوایه‌ته ده‌گێرتنه‌وه، که ده‌فرمووی: (الدعاء
مُخَّ الْعِبَادَةِ)، مامۆستا ده‌لێت: "نه‌م فرموده‌یه ماناکه‌ی

---

^۱ په‌شنووسی کتێبی وانه‌کانی خولناسیی، ناصر سوپحانی، ۷: ۳۶۲.
^۲ مه‌به‌ستی نه‌م نمونه‌ فرمودانه‌یه: (.. صِيَامُ يَوْمِ عَاشُورَاءَ أَحْتَسِبُ
عَلَى اللَّهِ أَنْ يُكَفِّرَ السَّنَةَ الَّتِي قَبْلَهُ) موسلیم، به‌ ژماره: ۱۱۶۲. مه‌روه‌ها
(ابن عباس) خوا لێی پازی بێت، ده‌لێت: (مَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ يَتَجَرَّى صِيَامَ يَوْمٍ فَضَّلَهُ عَلَى غَيْرِهِ إِلَّا هَذَا الْيَوْمَ يَوْمَ عَاشُورَاءَ...)
بوخاری، به‌ ژماره: ۱۸۶۷.

زانراوه، يانی: مه غزو کړوکی عیبادهتو بڼه دی، بریتیه له
(دوعا)، له بهر نه وه: یه که م: (عیبادهت) بریتیه له جووله یه ک
که ئینسان له ژیانیدا دهیکات، له په یوه نډی له گه ل خواو
غه یری خوادا.

دوهم: هر (حاره کت) ټکیښ که ئینسان دهیکات بریتیه له
گرتنه به یری هوکاریک له هوکاره کانو پټکښتنی زه مینه یو
که یشتن به سه ره نجام.^۲

۴- به لکه هیئانه وه به فرموده له سه ره به سه رها تی په یکه رو
بته مه شهوره کانی عه رب، که قورئانی پیروز باسیان دهکات:
(وه، سواع، یه غوث، یه عوق، نه سر)، که ناوی پیاوچاکان

---

۱ نه م دهقه له م سه رچاوه یه دا هاتووه: (جامع الترمذی)، به ژماره:
۳۲۷۱، به لأم نه لبانی وتوویه تی سه نه ده که ی لاوازه. ده قنکی تر به م
چوره هاتووه: (الدعاء هو العیاده)، که له سونه نی نه بوداود، به ژماره:
۱۴۷۹ او سونه نی ترمذی، به ژماره: ۲۹۶۹ به سه نه دی صحیح،
پیاویت کراوه.

^۲ په شنووسی کتیبی وانه کانی خواناسی، ناصر سوبحانی، لا: ۲۱۶.

بوون و دواتر په يکريان بؤ دروستکراوه و پاشان نه وه دواى
نه وه کراونه ته تکاکارو هاوه لى خولو هاواريان لى کراوه .

كاك ناصر ده لیت: "له فرموده يه كى صه حیحى (بوخارى) دا
نه قلّ ده كريت له (ابن عباس) (خوایان لى پازى بيت)، كه نه و
(پينج) بته كه له زه مانى پيغهمبر (نوح) دا (عليه الصلاة
والسلام) هه بوون (وه، سواع، يه غوس، يه عوق، نه س)،
نه فرمويت: (هذه أسماء رجال صالحين من قوم نوح، فلما
هَلَكُوا أوحى الشيطانُ إلى قومهم أن ينصبوا إلى مجالسهم التي
كانوا يجلسون فيها أنصاباً، وسمّوها بأسمائهم، ففعلوا، فلم
تُعبد حتى إذا هلك أولئك، وتنسخ العلمُ عُبدت) ، واته: نه م پينج
بته زووتر ناوى (پينج) پياوى صالح بوون - پيش له زه مانى
پيغهمبر (نوح) - كه پيشه واو سه رمه شق بوون بؤ خه لكه كه .
كاتيك نه وانه مردنو (زانست و عيلم سپرايه وه)، شه يتان

---

¹ نه م فرموده يه له: صحيح البخاري ، كتاب: تفسير القرآن، سورة
نوح، باب: ولنا ولا سواعا ولا يغوث ويَعوق ونسرا، به ژماره: ٤٦٣٦،
هاتووه .

وهسوهسهی خسته دلی خه لکه که وه و خستیه میشکیان که
له و مجلسانه دا نه وان تیایدا داده نیشن (په یکه) و
موجه سسه مه و یاد بود بۆ نه مانه دروست بکن، بۆ نه وهی
همیشه له بیریان بکه نه وه و پیگه ی چاکه و سه لاهی نه وان
دریژه پتبدن.^۱

ه- به لکه مینانه وه به فرموده له سه ر نه وهی که سه لاواتدان
له سه ر پیغه مبه ر (علیه السلام)، له لایه ن فریشته ی راسپیتر دراوه وه
ده بریته خزمه تی:

ماموستا ناصر له و باره یه وه ده لیت: "له وانیه هندی که س
له فرموده یه ک که له باره ی سه لاواتداندا ریوایه ت کراوه
بکونه مه له وه، که ده فرموی: هر که س سه لاوات بدات
له سه ر پیغه مبه ری خوا (علیه السلام) - یانی دوعای خیری بۆ بکات
به و عیباره ته معروفه - له هه فته یه کدا یه ک پۆژ نه و سه لاواته
ده ریته خزمه تی و بۆی باس ده کریت. مه لائیکه ی مه نموری نه و
کاره ده بیبه نه لای، که فلان که س نه وه نده دوعای خیری بۆ تر

---

^۱ ده شنووسی کتییی وانه کانی خواناسیی، ناصر سوبحانی، لا: ۲۷۶.

کریووه، نه وهنده سه لآواتی له سهر تو داوه.^۱ نه گهر دیقته بکریت له له فزی فرموده که دا هیچ جوړه کیشیه که پهیدا

---

^۱ نه وهی ماموستا ناصر مه بهستییه تی، له دهیان ریوایه ندا هاتووه. بؤ نمونه له ریوایه تی که به یقی له (أبو أمامة) وه گپراوییه ته وه، نمونه یی که م باس ده کات و تیایدا هاتووه: "صلاة أمّتي تُعرض عليّ في كل يوم جمعة). یان ریوایه تی کی تر که (البزان) گپراوییه ته وه، هاتووه: (إن الله وكلّ بقبري ملكا أعطاه أسماء الخلائق، فلا يُصليّ عليّ أحد إلى يوم القيامة، إلا أبلغني باسمه واسم أبيه: هذا فلان بن فلان قد صلّى عليك). به لام هه ندیک ریوایه تی تر هاتوون که باس له وه ده کهن پیغه مبهری خوا گوئی لییه، هه موو نه وانه یان یان لاوازن، یان هه لبه ستر او ناراستن. عه للامه نه لبانی له م باره یه وه له (السلسلة الضعيفة، ۱/۳۶۶) دا ده لیت: "نه و ریوایه ته یی که نه وهی تی دا هاتووه: "من صلّى عليّ عند قبري سمعته... واته: هه رکه س له سهر گوړه که م سه له وات له دیدارم بدات، گویم لییه تی، ریوایه تی کی هه لبه ستر اووه... (ابن الجوزی) یش له (الموضوعات، ۱/۳۰۲)، وتوویه تی: "راست نیه". بؤیه هه ریوایه تی که باس له وه بکات که پیغه مبهری خوا گوئی لییه، هیچ به لکه یه کی له سهر نیه. (ابن تیمیة) یش وتوویه تی: که سیکی زؤد لرفند به ناوی (محمد بن مروان) له و ریوایه ته دایه و ریوایه ته که لرفند هه لبه ستر اووه. بؤیه: هیچ زانایه که نه و باسه یی نه کریووه، (نه وه که پیغه مبهری خوا گوئی له سه له واتدان بیت)، به لکو هه ندیک له

نابیت، چونکه ده‌فهرموی: مه‌لائیکه‌ئو سه‌لاواته ده‌به‌نو باسی ده‌که‌ن بۆی، نافهرموی: ئو سه‌لاواته‌که ده‌بیستیت، ده‌فهرموی: ده‌یبه‌ن پیشکەشی ده‌که‌ن به پوچی ئو، به‌و جوړه که تاییه‌ت به پوچ و پیشکەشکردن به پوچه، به‌م ریگه‌یه له فهرموده‌که‌دا باسنه‌کراوه که ئه‌گەر سه‌لاوات درا، له قه‌بره‌که‌یدا ده‌بیستیت.^۱

۶- به‌لگه‌هیتانه‌وه به فهرموده له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی که پیتغه‌مبه‌ر (عليه‌السلام) ته‌لقینی مره‌وانی له جه‌نگی به‌دردا کردووه، به‌لام نامۆزگارییه‌کانی به‌گوئی زیندووه‌کاندا داوه:

مامۆستا ناصر سو‌بجانی ده‌لێت: "فهرموده‌یه‌کی تر پریوایه‌ت کراوه له باره‌ی کوژلوانی جه‌نگی (به‌در)، له نوای ئه‌وه‌ی (حه‌فتا) نه‌فه‌ر له سه‌رانی کوفر کوژان، خستنیاته‌ ناو

نه‌فامه‌کانی ئه‌م دوابیه‌ ئه‌و باسه‌یان داهیتاره، که ئه‌وه قسه‌یه‌کی پووچه. ئه‌وه‌ی که هه‌یه‌ ته‌نها ئه‌وه‌یه که سه‌له‌وات له‌سه‌ری و سه‌لام لیکرینی، پیشانی ده‌دریت و فریشته‌ی پاسپێردراو پیتی ده‌گه‌یه‌زن.^۱ (مجموع الفتاوی، ۲۷/۲۴۱).

^۱ ره‌شنووسی کتییی ولنه‌کانی خولناسیی، ناصر سو‌بجانی، لا: ۲۱۲.

چائیکوره به ناوی (قلیبی بهدر) و پیغهمبیری خوا (ﷺ) چووہ سہریان و یہ کہ یہ کہ بہ ناوی خویمان بانگی کردن: (آبا جہل، عہتہ بہ، شہیبہ، رہیبہ..!)، فہرموی: (ہل وجدتم ما وعدکم ریکم حقاً؟ فقد وجدتم ما وعدنی ربی حقاً)، واتہ: نہری نئیوہ نہوی کہ خوا پہیمانی پیدان بہ راستیی دہستان کہوت؟ من نہوی کہ پہرورہدگارم پہیمانی پیدام، دہستم کہوت. یہ کیک لہ موسلمانانی صہابہی (بہدر) پرسیار دہکات: نایا مہگر نہوانہ دہبیستن، کہ تو قسہیان لہ گہل دہکہیت؟.. نا لیژہدا و ہلامیک دہداتہوہ کہ لہ و ہلامہ کہیدا

---

^۱ ناماژہیہ بہو ریوایہتہ کہ نہمہ بہ شیکہتہی: (..ایسرکم انکم اطعمت اللہ ورسولہ؟ فإنا قد وجدنا ما وعدنا ربنا حقاً، فهل وجدتم ما وعد ربکم حقاً؟ فقال عمر: یا رسول اللہ، ما تکلم من أجساد لا أرواح لها؟ فقال رسول اللہ (ﷺ): والذي نفس محمد بيده، ما أنتم بأسمع لما أقول منهم". صہیحی بوخاری، کتاب المقازی، باب: قتل ابی جہل، بہ ژمارہ: ۳۹۷۶، ہرورہما صہیحی موسلیم، بہ ژمارہ: ۲۸۷۵.

کیشیهک له گواستنه وه کهیدا پهیدا بووه،^۱ عبد الله کوپری عومر (خوای لیّ پازی بیّت) له و سالّه دا مندالّ بوو، پویشت بچیت بۆ جهنگی (به در)، پیغه مبهری خوا (ﷺ) گه رانندییه وه، فهرمووی: تو مندالی، ریگهت پیّ نادهم بییت. که واته عبد الله له ویّ ناماده نه بووه، نه و که سهی وه لامه که ی گپراوه ته وه، هه له به کی له نه قلّه که دا کردووه. بۆیه دایکی ئیمانداران (عائیشه) راستی ده کاته وه. له جامعی سهحیحی بوخاریدا هه له که ی (عبد الله کوپری عومر) و راستکردنه وه که ی (عائیشه) ش (خوا له هه موویان پازی بیّت) هه یه، به لام حه یف نه وانهی که ده یانه ویّت به ویستی خویمان سوودوه ریگرن، به شی

---

^۱ ناماژیه به و ریویاته که نه مه به شیکه له ده قه که ی: (... ايسرکم انکم اطعمتم الله ورسوله؟ فإنا قد وجدنا ما وعدنا ربنا حقاً، فهل وجدتم ما وعد ربکم حقاً؟ فقال عمر: یا رسول الله، ما تکلم من أجساد لا أرواح لها؟ فقال رسول الله (ﷺ): (والذي نفس محمد بيده، ما أنتم بأسمع لما أقول منهم). سهحیحی بوخاری، کتاب المعازی، باب: قتل أبي جهل، به ^۱ ژماره: ۳۹۷۶، هه روه ها سهحیحی موسلیم، به ژماره: ۲۸۷۵.

یه که م له فرموده که ده گیزنه وه، به لام راستگردنه وه که ی دایکی
ئیمانداران (عائیشه) باسناکه ن.

جا، (ابن عمر) ده فرموئ: پیغه مبه ر (عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ) له وه لامی نو
پرسیاره دا فرمووی: (وه نه بیئ ئیوه باشر له وان نم قسه یه ی
من بیستن)، یانی ئه وانیش وه ک ئیوه ده بیستن. که وابوو
ئه گهر ئاوا بیئت، ئیتر مردوو شت ده بیستیت، به لام دایکی
ئیمانداران (عائیشه) ده فرموئ: (ابن عمر) هه له ی کردوو وه
لیئ تی کچوو! پیغه مبه ری خوا فرمووی: (ئیستا ئه وانه
ده زانن ئه وه ی که من وتم حه قه و بۆیان پۆشن بووه ته وه)،^۱

---

^۱ مه به ستی مامۆستا ئه و پریوایه ته یه که به م جوړه یه: (نُكِرَ عِنْدَ عَائِشَةَ
أَنَّ ابْنَ عَمْرٍو يَرْفَعُ إِلَى النَّبِيِّ (ﷺ) أَنَّ الْمَيْتَ يُعَذَّبُ فِي قَبْرِهِ بِبِكَاءِ أَهْلِهِ
عَلَيْهِ. فَقَالَتْ: وَهَلْ. إِنَّمَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: إِنَّهُ لَيُعَذَّبُ بِخَطِيئَتِهِ أَوْ بِذَنْبِهِ،
وَإِنَّ أَهْلَهُ لَيَبْكُونَ عَلَيْهِ الْآنَ). صحیح البخاری، ۵/۳، کتاب المغازی، باب
قتل ابي جهل. و صحیح مسلم، کتاب الجنائز، باب المیت یعذب ببكاء
اهله عليه، الحديث رقم ۲۶۶. له ریوایه تیکی تری سه حیعی موسیلمدا
ده لیت: (عائیشه وتی: رَحِمَ اللَّهُ أَبَا عَمْرٍو الرَّحْمَنُ، سَمِعَ شَيْئًا فَلَمْ يَحْفَظْ.

واته: مه به سستی نه وه نه بووه که دهنگی من ده بیستن، یانی
 ئیستا که یشتوون به مه تلّه بو بۆیان پوون بووه ته وه که
 ئینزارم ده کردن به عه زاب له دواى مهرگ، ئیستا حالیان
 بووه. ئەمه غهیری نه وه یه که بلّیت: دهنگی من ده بیستن.
 دایکی ئیمانداران (عائیشه) پشت به ئایه تیک ده به ستیت، که
 باسی نه وه ده کات نه وانەى که له ناو قه بردان دهنگ نابیسن.
 نه وه که له سوره تی (فاطر) دا ده فه رموی: ﴿وَمَا أَنْتَ بِمُسْمِعِ
 مَنْ فِي الْقُبُورِ﴾: تو ناوا نیت که بتوانیت دهنگ بگه یه نیت
 به گوئی نه ولنه ی که له ناو قه بره کاندان.^۱

۷- به لگه هیتانه وه به فه رموده له سه ر نه وه ی که مرؤف به
 نیه تی قه تعیی له سه ر کاری خراب سزا ده درییّت، وه ک نمونه ی
 بکوژو کوژاویک که نیازی کوشتنی یه کترین هه بووه:

إنما مرّت علی رسول الله ((ﷺ)) جنازة يهودي، وهم يبكون عليه، فقال:
 أنتم تبكون، وإنه ليُعْتَب، صحیح مسلم، ج ۲ / ۶۴۲، الحديث رقم ۲۵.
 ۱ ره شنووسی کتیبی وانه کانی چواناسیی، ناصر سویمان، لا: ۲۱۲-
 ۳۱۵.

ماموستا ناصر ده لئیت: "وهك نهو فرموده یه ی که ده فرموی: (نه گه ر دوو موسلمان گه یشتن به یه ک، شمشیریان کیشا بۆ یه کتر، هر دوو کیان -قاتلو مه قتل- له جه هه ننه مدان. پرسیار ده که ن بۆچی مه قتل له جه هه ننه مدایه؟ ده فرموی: چونکه نه ویش ده یویست قاتیله که بکوژیت، به لام نهو دهستی خوی پیشخست)،^۱ به لئ له دنیا دا قاتل نهی، چونکه قه تلئیک پوی نه داوه و (قیصاص) مه تره ح نابیت، به لام له قیامه تدا قاتیله.^۲"

۸- به لکه هینانه وه به فرموده له سه ر نه وه ی که مه به ست له (المغضوب علیهم) جووله که نو (الضالین) نه صاران: ماموستا

^۱ مه به ست نهو فرموده یه یه که ده فرمویت: (إذا التقى المسلمان بسيفيهما، فالقاتل والمقتول في النار. فقيل: يا رسول الله هذا القاتل، فما بال المقتول؟! قال: إنه كان حريصاً على قتل صاحبه)، که له م سه رچاونه نا هاتوه: (صحيح البخاري، كتاب الفتن، باب إذا التقى المسلمان بسيفيهما)، به ژماره ۶۶۷۲. هه روه ها: (صحيح مسلم، كتاب الفتن وأشراط الساعة، باب إذا تواجه المسلمان بسيفيهما..) به ژماره: ۲۸۸۸.

^۲ ره شنووسی کتییی وانه کانی خواناسیی، ناصر سو بجانئ، لا: ۲۲۴.

ناصر دهلیت: "له تفسیری ثایه تی (غَبْرُ مَعْضُوبٍ عِنْدَهُ
 وَلَا الضَّالِّیْنَ) ۱دا ریوایه ت کرلوه، که (مَعْضُوبٍ عِنْدَهُ)
 یهودنو (الضَّالِّیْنَ) نه صاران. ۲ به لام دواتر تبیینی ده دات
 که نه وان وهک نمونه باسکراون.

۹- به لگه هیتانه وه به فرموده له سهر نه وهی که هرکس
 سویند به غیری خوا بخوات تووشی شیرک یوه:

له و باره یوه ماموستا ناصر دهلیت: "له فرموده یه کدا که
 (ترمذی) (رحمه الله) ریوایه تی ده کات و پلهی (حسه زنی)
 پیده دات، ده گپرتته وه که پیغمبر (ﷺ) فرموده تی: (مَنْ

---

۱ نامارزه به ریوایه تیک که به چند ریگایهک هاتوه: وهک نه وهی
 پیشه واهحمد له رضی خویه وه له (عدی بن حاتم) ده یگپرتته وه.
 دهلیت: (سألت رسول الله ﷺ) عن قول الله غير المعضوب عنيه؟
 قال: هم اليهود، ولا الضالین؟ قال النصارى هم الضالون حمله له وه شر
 له چندین سه رچاوهی تردا به دارشمنی حیوار هاتوه: نه وه
 موصه ننه فی عبد الرزاق و سونه تی به یه قرو ترمذی و هتد: بروه
 (تفسیری سیوتی، کوتایی تفسیری سوره تی حمدا) که هه موو
 ریوایه ته کانی هیناوه.

۲ به شنووسی کتیبی وانه کانی حواناسیی، ناصر سوحاسی، لا ۳۴۶

حَلَفَ بِغَيْرِ اللَّهِ فَقَدْ كَفَرَ، أَوْ أَشْرَكَ^١، واته: هه ركه س سویند به
 غهیری خوا بخوات، نه وه (کافر) بووه، یان (موشریک) بووه،
 دوو ریوایه ته، پراوییه که که وتووه ته گومان لئیان، که یان
 فهرمووی: (فقد کفر)، یان فهرمووی: (فقد أشرك)... نه مه
 بابه تیکه که باسکراوه، سویند خواردن به غهیری خوا، چونکه
 له بهر نه وه یه که میک پیزلینانی تیدایه، هه میسه له ناو عوله مادا
 جیی باس بووه. بۆ نمونه (ابن مسعود) که یه کیکه له
 (سابقین) (خوای لی پازی بیئت) ده فهرمووی: "نه گهر من به
 درۆه سویند بخۆم و بلّیم: (سویند به خوا)، پیم ناسانترو
 خوشتره، تا به راست سویند بخۆم و بلّیم: (سویند به پیغه مبهر)،
 یان (سویند به فلانه کهس)، چونکه نه گهر به درۆه بلّیم:
 (سویند به خوا) تووشی گوناھیک بووم، به لام نه گهر به راست
 بلّیم (سویند به پیغه مبهر) یان (به که سیکی تر قه سه م)، نه وه

---

^١ نه مه ریوایه ته، له م سه رچاوانه دا هاتووه: الترمذی: ١١٠/٤، البيهقي له:
 الكبرى، ٢٩/١٠، وتوشیه تی: "حدیث صحیح علی شرط الشیخین"، أبو
 داود: ٢٤٢/٢، أحمد: ٨٦/٢، ابن حبان: ١٠/١٩٩، و الحاكم له: المستدرک
 ٦٥/١.

تووشی جوړیک له (شیرک) بووم و گوناوه کانی تر هرچییه ک بن
له خوار شیرکه وهن"؛^۱ له بهر نه وه ده بیټ ټینسان نیحتیات
بکات، هرگیز به غهیری خوا سویند نه خوات.^۲

۱۰- به لکه هینانه وه به فرموده له سهر نه وهی هرکس له
دهمی درچوو، سویندی خوارد به غهیری خوا، ده بیټ خیرا
یه کتابه رستی خوی دوویات بکاته وه و بلټت: لا إله إلا الله:

له و باره یه وه ماموستا ناصر ده لټت: "له م زه مینه یه دا
فرموده یه کی ټیمام (بوخاری) که کتیبه که ی موعته به رترین
کتیبه له کتیبه کانی فرموده دا، ریوایه ت ده کات که
پیغه مبهری خوا (علیه السلام) فرمووی: (مَنْ حَلَفَ وَقَالَ فِي حَلْفِهِ:

---

^۱ نه م ریوایه ته به م ده قه: "لأن أحلف بالله كاذبا أحب إلي من أن أحلف
بغيره صادقا"، له م سه رچاوانه دا هاتووه: مصنف ابن أبي شيبة:
۷۹/۲، هه روه ها: الطبراني له: المعجم الكبير ۱۸۳/۹ و مصنف عبد
الرزاق: ۴۶۹/۸، عه للامه (ته لبانی) بیش له (ارواه القليل)، به ژماره:
۲۵۶۲ ده لټت: ریوایه ته که سه حیحه.

^۲ ره شنووسی کتیبی وانه کانی خواناسیی، ناصر سوبحانی، لا: ۵۱۲.

واللاتِ والعُزَّى، فَلْيَقُلْ لا إِلَهَ إِلا اللهُ^١. صحابه جارجار له بهر عاده تي پيشتريان، له ده ميان دهرده چوو، ده يانوت: (واللاتِ والعُزَّى)، واته: سويند به لات و عوزا! له سر زمانيان ده تراز، جا پيغه مبهري خوا فرمووي: (هر كه سيك له ده مي دهرچوو وتي: (واللاتِ والعُزَّى)!)، با يه كسر موسلمانه تبي و ته وحیده كه ي تازه بكاته وه و بليت: (لا إِلَهَ إِلا اللهُ)، چونكه نه و سويند خوار دنه له تمه ي لي دهادت، بؤ نه وه ي قهره بووي نه مه بكاته وه، ده بيت بليت: (لا إِلَهَ إِلا اللهُ).^٢

١١- به لگه هينانه وه به فرموده له سر نه وه ي كه نووسيني نوشته ي ناشرعي دايكي نه فاميه و روقيه و دوعاي شرعي ته نها به قورئان ده بيت:

---

^١ نه فرموده يه له م سرچاوانه دا هاتوه: صحیحی بوخاری، به ژماره: ٦٦٥٠، صحیحی موسليم، به ژماره: ١٦٤٧. نه سانی، به ژماره: ٣٧٧٥، سونه ي نه بو داود، به ژماره: ٣٢٤٧، سونه ي ابن ماجه، به ژماره: ٢٠٩٦، موسنده ي نه حمده: ٣٠٩/٢.

^٢ ره شنووسي كتيبتي وانه كاني خواناسيي، ناصر سوبحاني، لا: ٥١٤.

له و باره يه وه كاك ناصر ده لئيت: " (بۆ نموونه) له سه حيجى (موسلم) دا - كه كتيبى ژماره دووه له كتيبى كانى فهرموده دا - رپوايه ت كرلوه كه (عهوف كورپى مالك)، ده لئيت: (ئيمه له جاهيليه تدا ئه م كارانه مان ده كرد، وتمان: به پيغه مبهرى خوا (عليه السلام): ئه مه چونه؟ ئايا دروسته ئيمه ئه م جوړه شتانه ئه نجام بدهين، يان نا؟ (ئه مه له عه ره بيدا پيى ده لئين: (رُقِيَّة)؛ شتايك كه ئينسان بيخوينى به سه ر كه سيكدا، يان به سه ر شتايكدا، بۆ ئه وهى كه چاك بيبته وه، (واته نوشته)، فهرموى: (أَعْرِضُوا عَلَيَّ رُقَاكُمْ، لَا بَأْسَ بِالرُّقَى مَا لَمْ تَكُنْ شِرْكًَا)؛ واته: (ئهو نوشته و بوعاياته تان بيتن، پيشانم بدهن)، بيانخويننه وه بۆم، بزانه چۆن و چين؟ (رُقِيَّة) كان ئه گه ر شيرك نه بن و هاوه ل بۆ خوا دلنانيان تيدا نه بيت، قهى ناكات.. يانى ليكولينه وهى له سه ر ده كردن، ئه گه ر بهاتايه و له ناو يه كيك له وانه دا شتايكى تيدا بپوايه ئه وهى بگه ياندايه كه چاوه پيى سوويك، يان لادانى

---

١ صحيح مسلم، كتاب السلام، باب: لا بأس بالرقى، ما لم يكن فيه شرك، به ژماره: ٢٢٠٠.

زیانیک له غهیری خوا ههیه، ئەمانەیی بە (شیرک) دادەناو پرەدی دەکردنەو. ئەگەر شتیک غهیری ئەوێش بووایە، بۆ نمونە دلوا له خوا بکات، خوایە شیقای ئەم کەسە بدەو لەم بابەتە نووعای خیریک بووایە، ئیجازەیی دەدا.^۱

۱۲- بەلگەهێنانەو بە فرمودە لەسەر حەرامبوونی شەنس و فالگرتنەو بە ئەستێرە:

لەو بارەیهشەو له هەمان ئاقاردا کاک ناصر دەلێت: " (أبو داود) فرمودەیهکی بە سەنەدیکێ صحیح رێوایەت کردووە- ئەویش یەکیکە له عولەمای گەورەیی فرمودە- بەم جۆرەیه: کە پێغەمبەری خوا (ﷺ) فرموویەتی: (من اقتبس شعبة من النجوم، فقد اقتبس شعبة من السحر)^۲، واتە: هەر کەس یەك لق، یەك پرشته، له (حسابگرتنەو) - لەسەر ئەساسی چارەنووس و بەخت و ناوی ئەستێرەکان- وەرێگرت و قبولی

^۱ پەشنووسی کتێبی وانەکانی خواناسیی، ناصر سویحانی، لا: ۵۱۵.

^۲ ئەم رێوایەتە لەم سەرچاوانەدا هاتووە: سونەنی ئەبو داوود: ۳۹۰۵.

سونەنی ابن ماجە: ۳۷۲۶، بە سەنەدی صحیح، موسنەدی ئەحمەد:

بکات، ئەمە بە شیتک و لقیك له شیرکی وەرگرتوو. جا لە وڵاشەو
 لە بارەى شیرکدا (ئیمام بوخارى) ڕیوایەت دەکات کە (بجالەى
 کۆپى عەبدە)، یەکیکە لە موسلمانان دەلێت: خەلیفە عومەر
 (خوای لى پازى بیّت) لە دەورەى خیلافەتیدا فەرمانى بۆ
 دەركردن و بۆى نووسین: (أَقْتُلُوا كُلَّ سَاحِرٍ وَسَاحِرَةٍ)؛ هەرچى
 پیاوی ساحىرو ژنى ساحىرە بیانکوژن. ديارە کە کوشتنیش
 هەروا بۆ شتیکی سووک و ئاسان ناوتریت، ئەمە لەوانە یە کە
 خوا دەفەرموێ: (دروست نیه گیانیک، نە فسێک بکوژریت،
 مەگەر یان بە قصاص، یان لە کاتیکدا کە (إفساد فی الأرض)
 بکات، کە ئەم سیحرە تەچیتە ئەو خانە یەو. ۲۱

۱۲- بەلگەهێنانەو بە فەرموودە لەسەر ئەوێ کە نابیت
 موسلمان بچیتە لای (عرّاف) و (کاھن) و ڕیوایان پى بکات:

---

^۱ ئەم ڕیوایەتە بوخارى، بە ژمارە: ۳۱۵۶ و ئەبو داوود، بە ژمارە:
 ۲۰۴۲، گێراویانەتەو.

^۲ ڕەشەنۆسى کتیبى وانەکانى خواناسیى، ناصر سویحانى، لا: ۵۱۶.

لهو بارهيه شهوه ماموستا ناصر ده لئيت: "(ثيمام مسلم) له
 كتيبہ صحیحہ كهيدا رپويات دهكات، كه پيغه مبهري خوا
 (عليه السلام) فرمويه تي: (من أتى عرّافاً فسأله عن شيءٍ، فصدّقهُ،
 لم تُقبلْ له صلاةٌ أربعينَ يوماً).¹ (عرّاف) له گه ل كاهيندا له
 يه كه وه نزيكن، (عرّاف) به كه سيك ده لئين لاي خه لكيي
 بانگه شه ي نه وه بكات كه من شتي زور ده زانم، بو نمونه له
 ناينده ي نيوه شت ده زانم، ناواتان به سهرديت و ناوا رپوداويك
 ديته ريتان و له دهستي رزگار تان ده بيت، هاوسيه كتان هه يه
 كه له پتي تودايه و له تمه يه ك لي نه دات و به لام سهر كه وتوو
 ناييت.. له م دهنگو باسو بابه تانه! يان گوايه خه بهر نه دهن
 لهو شتانه ي كه له دلي نينساندان. (كاهين) يش نزيكي
 نه مه يه... جا فرموده كه ده فرموي: هر كه سيك بچيته لاي

---

¹ نهو رپوياته ي سهر وه، بهو دهقه كه ماموستا ناصر هيناويه تي له
 موسنده ي نه حمده: ٦٨/٤ هاتووه وهنديك له زاناياني فرموده
 وتويانه: وشه ي (فصدقه) ي تيدا نيه. نهو دهقه ي كه له صحیحی
 موسليمد ا هاتووه، به ژماره: ٢٢٢٠ بهم جوړه يه: (من أتى عرّافاً فسأله
 عن شيءٍ لم تُقبلْ له صلاةٌ أربعينَ ليلةً).

عەررافىك - ئەو فالچى و حسابگىرانەى كە دەگەپىن و ئەوانەى
 بە خەيالى خۇيان چارەننوسى خەلك ديارى ئەكەن، (لەوانن) -
 شتىكى لى بېرسى و دواى باوەرى پى بكات، چل پۇڭ نوپى لى
 قەبول ناكىتت..

جا ئەگەر ئىنسان كەمىك بىر لەم فەرموودە بە بكاتەو،
 دەزانىت كە ئەم مەسەلە بە چەندە گەرەبە، خوا لە قورئاندا
 باسى كىرورە كە نوپۇز چلەپۇبەى چاكە و خەسەناتە و
 (سەئىتات) رادەمالتىت، وەك لە كوتايى سورەتى (ھود) دا
 دەفەرموى: ﴿وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَرُفَاً مِنَ اللَّيْلِ إِنَّ
 الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ﴾ ھود" ۱

۱۴- بەلگەمىنانەو بە فەرموودە لەسەر ئەو بە كە نايىت
 موسلمان بېواى بە شووم و شەنس و نوقلانەلیدان و ئەوجۆرە
 شتانە مەبىتت:

۱ رەشەننوسى كىتیبى وانەكانى خواناسىيى، ناصر سوبحانى، لا: ۵۱۹.

له م باره يه وه مامؤستا ناصر ده لئيت: "له م زه مينه يه شدا
 فرموده يه ك هه يه به سه نه ديكي باش، (بزآن) رپوايه تي
 كر بووه، كه نه ويش يه كي كه له عوله ماي فرموده،
 پينغه مبهري خوا (عليه السلام) فرموده تي: (ليس مِنَّا مَنْ تَطِيرَ، أَوْ
 تُطِيرَ لَهُ، أَوْ تَكْفَنَ، أَوْ تُكْفَنَ لَهُ، أَوْ سَحَرَ أَوْ سُحِرَ لَهُ)'. واته: له
 ئيمه نيه، لي مان به دهره، كه سيك كه شتيك به (شووم) بزانييت،
 چونكه ئينساني موسلمان عقيده ي نه وه نده پاك و خاوي نه كه
 تنها خوا به وه ده زانييت كه بتوانييت نه فعيك بينييت، يان
 زهره ريك لادات، بو نه مهش نه سبابيكي دياريكراوي داناوه. بو
 نمونه (پژمه) ئينسان له قانوني خوادا هو كاري جهلبي نه فع
 يان ده فعي زهره ر نيه، شتيكه وه همي خه لك دروستي ده كات،
 جا كاتي ك وه همي كيش ناوا بوو كه نه م پژمه يه ي كرد به
 به ربه ستيك له به رده م نه جامداني كاريك و كو راني برپار بو

¹ (بزآن) له كتيبي (الترغيب): ۳۲/۴ و (الهيثمى) له كتيبي (مجمع الزوائد):
 ۱۱۷/۵، نه و رپوايه ته يان گي رپوايه وه و (المنذري) سه باره ت به پله ي
 لروستى سه نه دي رپوايه ته كه وتوو يه تي: (جيد) ه.

شتیک، نیتړ پېش له وهمی ناگیریت، دوايي نځحتیمالی هیه هرچی شیوهی شیرکیشه له م زه مینه نادرسته دا که له مه دا پهیدا بووه، جیگیر ببیت. ههروه ها ده فرموئ: له نئمه نیه که سیکیش که خه لکی تر وای بۆ بکن، یانی که سیک خوی ئه م کاره نه کات، به لام که سیکي تر - بۆ نمونه بلتیت-: سه بری هیتنا!، پڑمه یه ک لیّ درا، تو ئه و کاره مه که و ئه ویش قبولی بکات له و، ئه ویش چ خوی بیکات، شیوهی یه که م، چ خه لک بۆی بکن و قبولی بکات، به هه رحالّ هه ر قبولی کردووه و په بره وی ئه و وه همی کردووه.^۱

۱۵- به لکه هیتانه وه به فرمووده له سه ر ئه وه ی که ناییت زیاده پڑوی له ته قدیسی پیغه مبه ردا بکرتیت:

له م باره یه وه مامؤستا ناصر ده لیتت: "فرمووده یه ک هیه (بوخاری) و (موسلیم) ریوایه تیان کرنووه - که نیتړ فرمووده یه ک ئه م ئوانه به یه که وه ریوایه تی بکن، زؤر موخته به ره و له فرمووده سه حیحه کانه - ده فرموئ :

^۱ په شنووسی کتیبی وانه کانی خواناسیی، ناصر سوبحانی، لا: ۵۲۳.

پیغمبرِ مبعوری خوا (ﷺ) له زه‌مینهی قه‌ده‌غه‌کردنی زیاده‌پړویی
له‌ریزگرتنی پیاوچا‌کاندا، فرمویه‌تی: (لا تُطْرُونِي كَمَا أَطْرَتِ
النَّصَارَى ابْنِ مَرْيَمَ، فَإِنَّمَا أَنَا عَبْدُهُ، فَقُولُوا: عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ)،
واته: نه‌وه‌نده به‌ مندا هه‌لمه‌ده‌ن، نه‌وه‌نده ستایشم مه‌کن له
سنوور ده‌ریجن، وه‌ك نه‌وه‌ی (نه‌صارا) سه‌باره‌ت به‌ (عیسی)
کوړی (مریم) کردیان. من عه‌بدیکم، به‌نده‌یه‌کم، بَلَّيْنِ: (عبد
الله ورسوله)، یانی هه‌قتان نیه وه‌صفتیکي وه‌هام بکن که بینه
هوی باسکردنی هه‌ندیک شت که حه‌ق نیه له باره‌ی منه‌وه
زیاده‌پړویی له‌م زه‌مینه‌یه‌دا بکن.^۲

۱۶- به‌لگه‌مه‌تانه‌وه به‌ فرمووده له‌سه‌ر قه‌ده‌غه‌کردنی

وشه‌ی (سید) بۆ پیغمبرِ مبعوری خوا (ﷺ):

كَاك نَاصِر لَه‌م لَایَه‌نه‌شه‌وه نمونه به‌ چهند فرمووده‌یه‌ك

دینیته‌وه‌و ده‌لیت: "له‌ زه‌مینهی قه‌ده‌غه‌کردنی زیاده

^۱ نه‌م فرمووده‌یه بوخاری له‌ به‌شی (أحاديث الأنبياء)، به‌ ژماره
(۳۱۸۹) گټراویه‌ته‌وه.

^۲ په‌شنووسی کتیبی وانه‌کانی خواناسیی، ناصر سوبحانی، لا: ۵۲۶.

ریزگرتنی پیغهمبهری خوادا (ﷺ) و بهرزکردنه وهی زیاتر لهو
 مهزیزله تهی که خوا پیتی داوه - که عبودییهت و ریساله ته -
 (أبوداود) به سه ندیکی باش (جید) فرموده یه ک ریوایهت
 دهکات، ده لیت: یه کیک له موسلمانان به ناوی (عبد الله)
 ده لیت: (انطلقت في وفد بني عامر إلى رسول الله ﷺ): له که ل
 نوینه رانی تایفه ی (به نی عامر) دا چووم بۆ لای پیغهمبهری خوا،
 (فقلنا: أنت سيدنا): وتمان - به پیغهمبهری خوا - تۆ سه ییدو
 سه روهی ئیمهیت، (قال: السيد الله تبارك وتعالى)، پیغهمبهری
 خوا فرموی: سه روه رو سه یید (الله) خوای که وره یه، نه ک من.
 که واته قه ده غه ی کرد که وشه ی (سه یید) ی بۆ به کار بیهن.

هه روه ها (نه سائی) که یه کیک تره به ئه ئیمه ی فرموده،
 شه ویش هه ر به سه نه دیکی باش، له م زه مینه یه دا ریوایهت
 دهکات که (أنس بن مالك) - یه کیکه له سه حابه (خوای لیتی
 رازی بیت) - ده فرموی: کۆمه لیک هاتن بۆ لای پیغهمبهری خوا

¹ له (سنن أبي داود، كتاب الأدب، باب في كراهية التماذج)، به ژماره:

٤٨٠٦، هاتووه.

(عليه السلام)، وقيان: (يا رسول الله، يا خيرنا، وابن خيرنا، وسيدنا، وابن سيدنا): (نهى پيغمبهرى خوا! نهى باشترينى نيمه، نهى كورى باشترينى نيمه، نهى سهروهى نيمه، نهى كورى سهروهى نيمه!)، ناوا ناويان دهبردو بانگيان ليده كرد. پيغمبهر (عليه السلام) فرمودى: (يا أيها الناس، قولوا بقولكم، ولا يَسْتَهْوِيَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ، انا محمد بن عبد الله ورسوله، والله ما أُحِبُّ أَنْ تَرْفَعُونِي فَوْقَ مَنْزِلَتِي الَّتِي أَنْزَلَنِي اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ)، فرمودى: خه لكينه، قسه يه ك كه شايسته يه بيكهن، نه مه نيوه چى ده ليين؟ شه يتان سقوتتان پي نه كاتو نه تانكيشي به رهو لاي خوي، من، موحه ممد، به ندهو ره سولى خوام، من چهز ناكه مو پيم ناخوشه كه بالآتر له پله وپايه يه ك كه خوا بوى دانام، بمبهنو به رزم بكه نه وه، پله ي من عبوديه تو پرساله ته.

---

¹ نه سانی به سه نه دی (جید)؛ ریوایه تی کردووه. پیشه واه نه حمه بیش له مونسنه ده كه بیدا: ۱۵۲/۲، ریوایه تی کردووه.

یانی: (سیدنا، ابن سیدنا، خیرنا، ابن خیرنا) و.. ئەمانە چین،
بۆ من بە کاری دینن؟! ”^۱

۱۷- بەلگە هیئانەو بە فەرمووده لەسەر حەرامبوونی (بیدعە) و
داھێنان لە عیبادەتدا:

لەو بارە یەشەوہ مامۆستا ناصر فەرموودە یەکی بە ناوبانگ
دەکاتە بەلگە و دەلالت: ”فەرموودە ی تزمان هە یە بۆ ئەمە،
دە فەرمووی: (کلُّ ما لیس علیہ أمرنا فهو ردّ)^۲: هەرچی بەک
فەرمانی ئیمە ی لەسەر نەبیت و بە پیتی فەرمانی ئیمە نەبیت
و ەرنەگیراوە، یانی ئەگەرچی بە مەبەستی عیبادەت و بەندەیی
خواش بێت.”^۳

---

^۱ ڕەشئووسی کتیبی واتەکانی خولناسیی، ناصر سوپحانی، لا: ۵۲۷.
^۲ ئەم فەرموودە یە لەم سەرچاوانەدا هاتوووە: صەحیحی بوخاری، بە
ژمارە: ۲۶۹۷، صەحیحی موسلیم، بە ژمارە: ۱۷۱۸، سونەنی
ئەبو داوود، بە ژمارە: ۴۶۰۶، (ابن ماجە) بە ژمارە: ۱۴، سونەنی
دارەقوتنی، بە ژمارە: ۴/۲۲۴، سونەنی بەیھقی، بە ژمارە: ۱۰/۱۱۹.
^۳ ڕەشئووسی کتیبی واتەکانی خولناسیی، ناصر سوپحانی، لا: ۵۲۸.

۱۸- به لگه هیئانه وه به فهرموده له سهر ئه وهی که له سه لاواتدانی ناو (ته حیات)ی نوێژدا وشه ی (سیدنا) به کار نه براوه:

مامۆستا ناصر ده لیت: "له م زه مینه یه دا ته نانه ت هه له تا نه و سنوره گه شتووه، ده خاله ت کراوه له گوشه یه ک له مه سائیلی عیبا ده تدا، که حق نیه هیچ جو ره ده خاله تیکه تیدا بکریت، سه لاواتیک که پیغه مبه ری خوا (عَلَيْهِ السَّلَام) خوی صیغه و عیباره ته که ی داناوه، ده بیته به پیی نه وه سه لاوات بدریت، هه ستاون زیاده یان تیدا کردووه، (مه به سته زیاده کردنی وشه ی (سیدنا)یه). سه حابه له پیغه مبه ری خوا (عَلَيْهِ السَّلَام) یان پرسه ی: خوا فهرمویه ته ی (صلوا علیه)، ئیمه چون سه لاوات له سهر بده یین؟ فهرمووی: ئاوا بلین: (اللهم صل علی محمد، وعلی آل محمد، کما صلیت علی آل إبراهیم، وبارک علی محمد، وعلی آل محمد، کما بارکت علی آل إبراهیم فی العالمین، إنک حمیدٌ مجید). نه مه ریوایه تیکه، هه ندی ریوایه ته ی تریش هه ن، به م جو ره: (علی إبراهیم وعلی آل إبراهیم)، هه روه ها ریوایه ت

مهيه (أزواجه وذرياته) بیش زیاد کروه به (أل)ه که، که نه وان به شیوهی تاییهتی ناویان براوه له جوملهی (أل)، که له هیچ کام لهم ریوایه تانه وشه ی (سید) نیه، که چی هاتوون وشه ی (سید) بیان به کار برهوه.^۱

۱۶- به لگه هینانه وه به فرموده له سر نه وهی که رهوا نییه قه برستان و سر قه بری صالحان بکرته مزگهوت، یان نویژیان تیادا بکرته:

لهم باره یوه ماموستا ناصر چند فرموده کی هیناوه و ده لیت: "له باره ی پیژگرتن له قه بری پیغه مبه ران (عیلهم للصلاة والسلام) و کردنیان به جیتی نویژ بۆ موباره کیی، نیعام موسلیم له کتیبه سه حیح که یدا فرموده یه ک ریوایه ت ده کات، که پیغه مبه ری خوا (علیه السلام) ماوه یه کی که م پیش نه وهی قهوت بکات، فرمووی: (ألا إنما كان قبلكم كانوا يتخفون قبور انبيائهم وصالحهم مساجد، ألا فلا تتخفوا القبور مساجد، إني

---

۱ ره شنوو سی کتیبی وانه گانی خولناسیی، ناصر سو بهانی، لا: ۵۷۸.

آنهاکم عن ذلك^۱، فہرموی: ہا، وریا بن! ئەوانەى پێش ئێوە،
 گۆپی پێفەمبەرەکانى خۆیان دەکرد بە جینگى نوێزیان، بۆ
 بەرەكەت دەچوون لەوئى نوێزیان دەکرد، تا (گوايه) نوێژەكەيان
 باشتر قبول بێت! هۆشتان بێت ها! قەبرەكان نەكەن بە
 جینگى نوێژ، ئەوە من نەهیتان لى دەكەم. پێى پراگەياندن ئەو
 غەلەتەى كە پێشيان تووشى بوون، ئێوە تووشى نەبن،
 چونكە نوێژ دەبێت موخلىصانەترین كار بێت، كە ئينسان بۆ
 خوا ئەنجامى دەدات، لەوئى شتى تری تىكە لاو دەبێت، دەچیت
 لەسەر ئەو قەبرە نوێژەكە دەكات، (گوايه) بۆ ئەوہى باشتر
 قبول ببیت، بۆ نموونە بەرەكەتێك بۆ ئەو كەسە لەوئى نازل
 دەبیت، ئەمیش بگرتتەوہو نوێژەكەى باشتر ئەنجام بدات.

ھەر وہا دایكى ئیمانداران (عائیشە) و (ابن عباس) (خوایان
 لى رازى بێت) دەفەرموون: (لَمَّا نَزَلَ بِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ

---

^۱ سەرچاوەى فەرموودەكە: " (صحیح مسلم، كتاب المساجد ومواضع
 الصلاة، باب النهي عن بناء المساجد على القبور، واتخاذ الصور فيها،
 والنهي عن اتخاذ القبور مساجد)، بە ژمارە: ۵۳۲.

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) طَفِقَ يَطْرَحُ خَمِيصَةً لَهُ عَلَى وَجْهِهِ، فَإِذَا اغْتَمَّ بِهَا
كَشَفَهَا عَنْ وَجْهِهِ فَقَالَ - وَهُوَ كَذَلِكَ - لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْيَهُودِ
وَالنَّصَارَى اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ، يُحَدِّثُ مَا صَنَعُوا^۱.

فهرموده که له نیتوان (بوخاری و مسلم) دا (متفق علیه) به، که
پلهی زُور به رزه، ده فهرموون: کاتیک که پیغمبری خوا
که و ته حالتی مهرگ، له و کاته دا پارچه په پویه ک لای ده ستیدا
بوو، هه روا تاویه ناو دهیدا به سهر دهم و چاویدا، دواى ماویه ک
له سهر دهم و چاوی لایداو فهرمووی: له عنه تی خوا له یه هو بو
نه صارا، قه بری پیغمبره کانیا ن کرد به جیگه ی نویژ.
(عائیشه) و (ابن عباس) (خوایان لی رازی بیّت) ده فهرموون:
پیغمبری خوا (عليه السلام) ده ترسا، وریای ده کردنه وه له وهی که
له وه پیش کرلوه، له نوممه تی نه میشدا دو باره نه بیته وه^۲.

^۱ ثم فهرموده یه له م سه رچاوه یه دا هاتووه: (صحيح البخاري، كتاب
الصلاة، أبواب استقبال القبلة، باب الصلاة في البيعة)، به ژماره: ۴۲۵.
هه روه ها: (صحيح مسلم، كتاب المساجد، ۱/۳۷۷).

^۲ په شنووسی کتیبی وانه کانی خواناسیی، ناصر سویمانی، لا: ۵۳۲.

۲۰- به لگه مینانه وه به فرموده له سر نه وهی که ناره وایه
مروؤ له سر گۆری مردوان دابنیشیت، یان نویژیان له
گۆرستان بکات:

له م باره شه وه مامؤستا ناصر ده لیت: " .. ته نانه ت به
شیوهی ره ها نه می کراوه له وهی که ئینسان به ره و پوهی هر
قه بریک نویژ بکات. فرموده یه کی تری صحیح که نیام
موسلم ریوایه تی ده کات، ده فرمویت: (لا تَجْلِسُوا عَلَى الْقُبُورِ،
وَلَا تُصَلُّوا إِلَيْهَا)، دامه نیشن له سر گۆره کان - نیتر دانیشن به
هر شیوه یه ک بیت، بؤ نمونه بچیت دانیشیت بؤ که سبی
فه یزو به ره کت، یان به شیوهی ئیهانه ت و بیژیی له سر
دانیشیت، جگه له حالاتی زه روری، که ئینسان هیچ ریگه یه کی
نامینیت - هر وه ها پوو به گۆره کان، نویژ مه که ن..

نیتر نه وه ته ولو برلوه ته وه، بؤ نه وهی هیچ بیانویه ک
نه مینیتته وه، چونکه نه گه ریگه بدریت به ره و پوهی قه بریک
نویژ بکرت - نه گه ر چی به شیوهی ئاسایش بیت - دوابی
ریگه ده کرتته وه، که سیک ده چیت بؤ قه بریکی ترو یه کیک بؤ

یه کیکی ترو پاشان ده چنه سهر قهبری صالحه کان و پوویان
تیده که نوئو مه سه له ی شیر که پهره ده سینتت.^۱

۲۱- به لکه هیتانه وه به فهرمووده له سهر ئه وه ی که نارِه وایه بینا
له سهر گوپی مردووان دروست بکریت و که چکاری بی گور بکریت:
له و باره یه وه کاک ناصر فهرمووده یه ک ده کاته به لکه و
ده لیت: "تیمام موسلیم ریوایه ت ده کات، (جابر) - که یه کیکی
له صحابه - ده فهرموی: (نهی رسول الله ﷺ) عن تجصیص
القبر، وأن یقعد علیه، وأن یبنی علیه بناء)،^۲ واته: پیغه مبهری
خوا نه می کرد له وه ی قه بر که چکاری و ئاهه ککاری بکریت،
یانی ده بیٹ حاله تیکی عادی بیٹ، ته نها خول و به رد بیٹ، تا
کاتیک ئه و ئیسقانا نه پتورکان و بوون به خاک، ئیتر ریگه بدات
بو ئه وه ی هه لته کتیرین و دووباره که سیکی تری تیبخه ن، خو
ئو قه بره تا قیامه ت مولکی ئه و نیه، تا کاتیک به شیک له وی

^۱ ره شنووسی کتیبی وانه کانی خواناسیی، ناصر سوبحانی، لا: ۵۲۲.

^۲ سه رچاوه ی ئه م فهرمووده یه: (صحیح مسلم، کتاب الجنائز، باب النهی
عن تجصیص القبر والبناء علیه)، به ژماره: ۹۷۰.

تیدا ماوه، قهبری نهوه، نوایی دووباره سوودی لی وهرده گبریت
 بو قهبری تر، بویه نه می کرد له وهی که ناهه ککاری و
 که چکاری بکریت.^۱

۲۲- به لکه هینانه وه به فرموده له سهر نه وهی که رهوا
 نییه گوری مردوو بهرز بکریته وه:

کاک ناصر ده لیت: "له فرموده یه کدا که (نیمام موسلیم)
 ریوایه تی ده کات له خلیفه علی (خوای لی پازی بیت)،
 ده فرموی: پیغه مبهری خوا (ﷺ) ناردمی بو شوینیک، بو
 مهئوریه تیک، که نه وه بوو بگم به هر قه بریکی بهرز، له گه ل
 زه ویدا ریکی بکه مه وه ته ختی بکه م، وازی لی نه هینری مه روا
 به بهرزی بهیلریته وه، (بعثه، و امره أَلَا يَدْعَ قَبْرًا مُشْرِفًا،
 إِلَّا سَوَاءُ).^۲

---

^۱ په شنووسی کتیبی وانه کانی خواناسیی، ناصر سوبحانی، لا: ۵۲۸.
^۲ نه م فرموده یه موسلیم به ژماره (۹۶۹)، گنراویه ته وه. به لام زانایان
 وتوویانه: مه بهست نه وه نیه که گوری مردوو به ته وایی تهخت بکریت
 له گه ل زه وی، به لکو ده توانریت به نه ندازه ی بستیک بهرز بکریته وه،
 نه وه ندهی که بزائریت نه شوینه گوره و لاشه ی تیدایه. فرموده که

۲۲- به لگه هینانوه به فرموده له سر نه وهی که هه لواسینی په پو پاتالو هه رشتی تر به دارو دره خندا، به نیته تی پارانه وه له غهیری خوا، قه ده غه کراوه:

كاك ناصر ده لیت: "یه کیتی تر له و لادانه عه قیده بیانه ی که له ناو موسلماناندا په ره ی سه ندووه، نه وه یه هه ندیک شت که په یوه ندیی به یه کیک له پیار صالحانه وه بیته، ده یکن به جتی ته وه ججوی قه لیان و به موباره کی ده زانن و لیتی چاوه پری ده کن که بیته به واسیته بو راکیشانی سوودو لادانی زیان. له م نمونه یه له زه مانی پیغه مبه ردا (علیه السلام) شتیک پوی دا، (ترمذی) فرموده یه ک ده گیزیته وه و پله که ی به (صحیح) داده نیت، ده فرموی: (أبو واقد الليثي)، یه کیکه له موسلمانانی سرده می پیغه مبه ر (علیه السلام) ده فرموی: (خَرَجُوا عَنْ مَكَّةَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِلَى حُنَيْنٍ، قَالَ: وَكَانَ لِلْكَفَّارِ سِدْرَةٌ يَعْكُفُونَ

مه بهستی نه و گورانه بووه که له و سرده مه دا تقد به رز کراونه ته وه هه ندیکیان بیشکه و بینایان له سر دروستکراوه. پروانه: (شرح النووي علی صحیح مسلم)، (۳۶/۷).

عِنْدَمَا، وَيُتْلَقُونَ بِهَا أَسْلِحَتَهُمْ؛ يُقَالُ لَهَا: ذَاتُ أَنْوَاطٍ. قَالَ: فَمَرَرْنَا بِسِدْرَةِ خَضِرَاءَ عَظِيمَةٍ، قَالَ: فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، اجْعَلْ لَنَا ذَاتَ أَنْوَاطٍ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): قُلْتُمْ -وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ- كَمَا قَالَ قَوْمُ مُوسَى: اجْعَلْ لَنَا إِلَهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ! قَالَ: إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ. إِنَّهَا لَسُنَنٌ، لَتَرْكَبُنَّ سُنَنَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، سُنَّةَ سُنَّةٍ). (ابن أبي عاصم) له (كتاب السنة) دا نه م

پرسته یی زیاد کرنووه: (.. ونحن حديثو عهد بکفر).^۱

دهلایت: کاتیک که له گه ل پتغه مبری خوادا چوون بو (حونهین)، له وی موشریکه کان درهختیکیان مه بوو، به ناوی (سیدره) -که به فارسی (کناری) پی دهلین- به شتیان دهزنی، له لایدا زور ده مانه وهو به به ره که تداریان دهزانی و نه سله که کانیان پیدا هله ده واسی، نیتر نه وهنده مه شهوور بوو بوو که پتیان دهوت (ذات انواط)، یانی نهو درهختی که شتی

^۱ سهراوه کانی نه م فرموده یه: موسسه دی نه حمده: به ژماره: ۲۱۲۹۰، سونه نی ترمذی، به ژماره: ۲۱۸۰، به سنده دی (حسن صحیح)، (نه لبانی)ش له (ریاض الجنة)دا به ژماره: ۷۶، وتوویه تی: (صحیح) ۰.

پيدا ئاويژان دهكرت. ده لیت: نيمهش تيبه رين به لای
 درهختيكي سهوزی بهرز لهوانه، وتمان به پيغه مبهري خوا: ئا،
 (ذات انواط) تيكيش بو نيمه دابنئ. يانی با نيمهش درهختيكي
 ئاوامان بييت، جيئ تهوه ججوهی دلمان بييتو موبارهك بييتو
 نهسلهحهو شتی خوئمانی پيدا بگهينو بچين له بنيدا دانيشين!
 پيغه مبهري خوا (عليه السلام) فرموي: سوئند بهو زلتهی گيانی
 منی به دهسته، هر ئهو قسهیهی قهومی (موسا) کردیان،
 له گه ل مندا کردتان. (مه بهست نهويه کاتيک له دهست
 فيرعون نه جاتيان بوو، له ئاوه که کردیانه نهويه رهوهو به رهو
 (سینا) ده چون، دایان به لای قهوميکی موشريکدا، که
 فرياد پرهسيان بو خوئيان دلنا بوو. نه مانيش له دواي ئهوه موو
 زه حمه ته که موسا پيغه مبهر له گه ليان کيشابووی، -هه ولی
 دابوو که دهروونيان ته صفيه بکات له وهی که جگه له خوا هيچ
 لایه نيک به ئیلاهو فرياد پرهسو فرمان پره وای خوئيان نه زانن-
 داوایان لی کرد، وتیان: ئادهی، وهك چون نه م قهومه ئاليهه و
 فرياد پره سانیان ههیه، بو نيمهش چهند فرياد پره سيك

دامه‌زیتنه، (تا بیانکه‌ین به وه‌سیله و واسیته له نیوان خۆمانو
 خوادا!) وه‌لامی پیغه‌مبه‌ر موسا نه‌وه‌بوو که ﴿إِنَّكُمْ قَوْمٌ
 بَجَهْلُونَ﴾ (الأعراف، ئیوه قه‌ومیکی جاهیلو نه‌زلنن، که
 وه‌ها پیشنیاریک ده‌که‌ن، ئینسانیک خوا بۆ نه‌وه‌ی دروست
 کردوه‌و توانایی و ئیستیعدادی ناوای پیدلوه، که راسته‌وخۆ
 له‌گه‌ڵ خۆیدا په‌یوه‌ندی بکات و دلوای سوودو لادانی زیانی
 لیبکات، ئیتر واسیته‌و وه‌سیله‌دانان له‌ نیوان خۆی و خوادا،
 یانی چی!) نه‌جا فه‌رموی: نه‌وه په‌وشو رپیازگه‌لیکن،
 ئیوه‌ش سولری نه‌و په‌وشو رپیازانه‌ نه‌بنو سونه‌ت
 به‌سونه‌ت ده‌چن به‌ شوینیاندا..) له‌ به‌رامبه‌ری نه‌م
 پیشنیاره‌وه، وه‌ها وه‌لامی دلنه‌وه، ته‌نانه‌ت لیره‌دا نه‌و
 رسته‌یه‌ی که له‌ قورئاندا بۆ قه‌ومی پیغه‌مبه‌ر موسا (علیه
 الصلاة والسلام) ده‌یگپرتته‌وه، نه‌وه‌ی به‌بیره‌تانه‌وه که
 وتیان: ﴿لَجَعَلْنَا آلِهَاتًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ﴾ (الأعراف،
 یانی: دلواکردنی دانانی ناوا دره‌ختیک وه‌کو شتیکی موباره‌ک،
 دلواکردنی دانانی ئیلاهیکه، فه‌ریادپه‌سیکه، که ده‌کریت به

شهریکی خوا، سه‌ره‌نجام دواکردنی دامه‌رزاندنی (شیرک) تیکه
که پیغه‌مبه‌ران (علیهم السلام) بۆ مملانی و به‌ره‌نگار بوونه‌وه‌ی
نه‌و شته‌نیراون.^۱

۲۴- به‌لگه‌میتانه‌وه به‌فرموده له‌سه‌ر نه‌وه‌ی حه‌رامه که
مرؤه‌ بلتیت: (ما شاء الله وما شاء فلان):

ماموستا ناصر ده‌لتیت: "له فرموده‌یه‌کدا که (أبو داود) -
یه‌کیکه له نه‌ئیمه‌ی فرموده- به سه‌نه‌دیکی صحیح
ریوایه‌تی ده‌کات، که یه‌کیکه له صحابه فرموویه‌تی:
پیغه‌مبه‌ری خوا (علیه‌السلام) فرمووی: (لا تقولوا ما شاء الله و شاء
فلان، ولكن قولوا ما شاء الله، ثم شاء فلان)^۲، فرمووی: مه‌لین
نه‌گه‌ر خواو فلان که‌س بیان‌ه‌ویت، بلین نه‌گه‌ر خوا بیه‌ویت نه‌و

^۱ ره‌شنووسی کتیبی وانه‌کانی خواناسیی، ناصر سوبحانی، لا: ۵۴۱.

^۲ سونه‌نی (أبو داود)، به ژماره: (۴۹۸۰)، (نه‌لبانی)ش به (صحیح)ی

کاره بکریت، پاشان فلان که سیش بیهویت، واته: جیایان
بکه نه وه له یه کتر.^۱

۲۵- به لگه میخانه وه به فرموده له سر نه وه که حرامه
که سیک ناوینریت (مالک) یان (ملك الملوك) شاهه نشا:

له و لایه نه شه وه کاک ناصر ده لیت: " له به کاربردنی نه لفازا
له لایه ن پیغه مبهری خواوه (عليه السلام) ئیحتیاتی وا باسکروه، له
ناونانی که سه کانیشدا ره چاو بکریت، ناویکی وا که ده خاته
زهینی ئینسانه وه، که سیک له که مترین شیوهی فریاد پرهسی
یان فرمان پره وایی به شدار بیت، له به کاربردنی نه و ناوه
ناونانی که سیک به و جوره نه لفازه پاریزگاری بکریت. بو
نمونه له فرموده یه کی صه حیجا پیغه مبهری خوا (عليه السلام)
ده فرموی: (إن أختی الأسماء عند الله رجل سُمِّيَ ملك الأملاك،
لا مالک إلا الله)^۲، واته: په سترین و زه لیلترین ناو، نه وه یه

^۱ په شنووسی کتیبی وانه کانی خواناسیی، ناصر سوبحانی، لا: ۵۴۲.

^۲ دهقی فرموده که له صه حیجی بوخاری، به م جوره یه: (أختی
الأسماء يوم القيامة عند الله رجل تسمى ملك الأملاك)، صحیح البخاری،

ئینسانئیک ناوینریت (ملك الأملاك)، جگه له خوا هیچ مالک و
 خاوه نیتک نیه. یان کەسیک ناوینریت (ملك الملوك)، پادشای
 پادشایان، یان به و جۆره که (سوفیان کورپی عویهینه) -یه کیتک
 بوو له سهله فی صالح (خوایان لی رازی بیئت) - ده فەرموئ:
 "وهك وشه‌ی (شاهه‌نشا) که عه‌جه‌مان به‌کاری ده‌هیننو مانای
 (ملك الملوك) ه، چونکه له‌م ناوه‌دا بانگه‌شە‌ی نه‌وه کرلوه بو
 نه‌و کەسه‌ی که نه‌مه ناویه‌تی، که فەرمانپه‌وای کۆمه‌لێک
 فەرمانپه‌وایه، شایه بو کۆمه‌لێک شا، یانی شاهی شاهان،
 نه‌وه‌یه پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) نه‌مه‌ی به‌ په‌ستیرین و
 زه‌لیلترین (ناو) داناوه. هه‌روه‌ها له‌ فەرمووده‌که‌دا ده‌فەرموئ:

کتاب الأدب، باب أیغض الأسماء إلى الله، ژماره: ۵۸۵۲. به‌لام له
 سه‌حیحی موسلیم به‌م جۆره‌یه: (إن أخرج إسم عند الله رجل تسمى ملك
 الأملاك)، زاد ابن أبي شیبیه فی روایته: (لا مالک إلا الله تعالی). صحیح
 مسلم، کتاب الأدب، باب تحريم التسمی بملك الأملاك وبملك الملوك، به
 ژماره: ۲۱۴۳.

غەيرى خوا كەسىك (مالك) و دەسە لاتدار نى، حەق نى بە ھىچ
كەس بوترىت (مالك الملك).^۱

۲۶- بەلگە ھىنانەو بە فەرمودە لەسەر ئەو كە حەرامە
مروۋ جوين بە زەمانەو پوژگار (دەھر) بدات:

ھەر ھەك ناسر دەلئت: "لە زەمىنەى ئىحتىياتكردن لە
ئەلفازدا، بۆ ئەو ى ئىنسان بە كەمترىن شىوھش تووشى شىرك
نەيت، فەرمودە بەكى ترى صحىح ھەيە كە دەفەرموئت:
(قال الله تعالى: يؤذيني ابن آدم، يسبُّ الدهر، وأنا الدهر، أَلْقُبُ
لَيْلَهُ وَنَهَارَهُ).^۲ پىغەمبەرى خوا (ﷺ) دەفەرموئ: خوا
فەرموويەتى: ئىنسان ئەزىەتى من دەكات، كاتىك جنىو بە
پوژگار دەدات. كاتىك بۆ -نەونە- سوودىكى لە دەست
دەردەچىت، يان تووشى زىاننىك دىت، پوودلوئىكى ناخووشى

^۱ پەشتووسى كىتئى وائەكانى خواناسى، ناصر سوبحانى، لا: ۰۵۴۴.

^۲ ئەم فەرمودە بە لەم سەرچاوانەدا ھاتووە: صحىحى موسلىم،
بەژمارە: ۲۲۴۶. نزيك لەمە لە (بوخارى)ش بەژمارە: ۵۸۲۸ ھاتووە.
ھەر ھەم موسنەدى ئەحمەد، بە ژمارە: ۹۱۲۶، سونەنى كوبراى
بەبەقىش، بە ژمارە: ۱۱۴۸۷.

به سهدا دیت، جنیو به پوژگار دهدات، له حالیکدا نه وهی نهو به کاری پوژگاری ده زانیت - بویه نارازییه و جنیوی پی دهدات - نه وه کاری منه، منم له جیی پوژگاردان نهو کاره ده که م، منم که شه وو پوژ به سهریه کدا دینم و ده و رانی جوړجوړ دینم. به لام جنیودان به پوژگار خوی ئیعتیراف به وهی تیدایه که جگه له خوا شتیکی تر وهک زه مانه، دهستی له سوودو زیاندا هیه، له بهر نه وهیه نه م ئینسانه نهو جنیوه دهدات. دهی نه مه جوړیکه له شیرک، نه وهیه پیغه مبهری خوا (صلوات علیهم) ده فرمویت: خوا فرموویه تی: ئینسان به م شیوهیه نه زیه تی من دهدات.^{۱۱۱}

۲۷- به لگه هینانه وه به فرمووده له سهر نه وه که هه ماهه نگیی له نیوان موسلمانانداو پشتگیریی به کترو پاسپارده دان به به کتر، نه رکیکي تاینیه:

---

^۱ په شنووسی کتیبی وانه کانی خواناسی، ناصر سوبحانی، لا: ۵۴۶.

له مهشدا كاك ناصر به فهرموده‌ی (المؤمنُ للمؤمنِ
 كالبنیان، يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا)^۱، ته فسیری نایه تی (وتواصوا
 بالحق وتواصوا بالصبر) ده کات و ده لیت: "موسلمانان
 ته اولوکاری یه کترن و وهك بینایه کن، له بهر نه وهی خشته کانی،
 یان به رده کانی، پال ده دن به یه که وهو یه کتر مه حکم
 ده کن، له مه جموعه ی نه وانه و به پشتگیریان بو یه کتر،
 بینایه ک، ساختمانیک دروست ده بیت، کومه لی نیماندارانیش بو
 یه کتر به و جورده ن."^۲

۲۸- به لکه هینانه وه به فهرموده له سهر شیوازی دروستی
 دوعاگردن:

ماموستا ناصر له و باره یه وه نمونه به دوعاکانی پیغهمبه ری
 خوا (عليه السلام) له جهنگی به دردا دینیتته وه و ده لیت: "ته ماشا

^۱ نه فهرموده یه له هردوو صحیحی بوخاری و موسلیمدا هاتوره:
 صحیحی بوخاری، له (کتاب المظالم والغصب، باب نصر المظلوم)، به
 ژماره: (۲۴۴۶). صحیحی موسلیم، له (کتاب البر والصلة والآداب، باب
 تراحم المؤمنین وتعاضدهم)، به ژماره: (۲۵۸۵).

^۲ ره شنووسی کتیبی ولنه کانی خواناسیی، ناصر سوبحانی، لا: ۶۱۴.

دهكەى خەتیبك له پۆزى جومعهدا به گەرم و گوپى و به كۆل
 هاوار دهكات كه: خوايه! (ئالاً) پەرچەمى حكومهتى
 ئىسلامى به سەر زهويدا بشهكینهوه و هەرچى تاغوته له نارى
 ببهو چى بكهو چى بكهو ئه مانه..! (دهى پرسىار لێره دا
 ئەمهيه): ئايا موسلمانان خۆيان چ زه مینه سازىبه كيان كردوه
 بۆ ئەم كاره، تا دوعاى بۆ بکهن؟ ده بێت دوعاى له ناو بردنى
 تاغوت وهك ئەوه بکړیت كه پيغه مبهرى خوا (ﷺ) جهنگى
 (به در) دا کردى. ئەو موسلمانانه بهو هه موو ئيمانوه له گه ل
 مه لائیکه دا كه هاتوونه ته خواره وه، خوا ده ستور ده دات كه
 بدن له گه ردن و سه ربه نجهى نوژمنان، يانى سوپاى
 موئمينى راستى له سابىقىنى ئەوه لىن، له گه ل سوپاى
 مه لائیکه دا، به يه كه وه خه رىکن شمشیر ده وه شينن و ده دن له
 نوژمن، له و كاته دا پيغه مبهرى خوا ده فەرموئ: خوايه بگه ره
 فرىاى موسلمانان، ئەگه ر بێت و ئەم سوپا به ئەمرو بى شكیت و

نه توانیت نهَم کافرانه تیکبشکینیت، نیتر له سهر زه ویدا
 عیبادهت بۆ تۆ ناکریت. ^۱ له کاتی کدا که ته وای نه سباب و
 موقه ددیعات چنراوه بۆ کاره که و دهست به کار بوون، له و
 کاته دایه که هاوار دهکات و دوعا دهکات، چونکه له و کاته دایه
 که دوعا قبوله.. ^۲

۲۹- مهروه ها به لگه هیتانه وه به فرموده یه کی پیغه مبهری
 خوا له سهر نه و پینج شته ی ناو نراون (مفاتح الغیب):

كاك ناصر سوبحانی ده لیت: "فرموده یه ک ریوایهت کراوه،
 به م عیباره ته دهست پیده کات، (مفاتح الغیب خمس..). ^۳

^۱ نه مه دهقی عه ره بیی نه و دوعایه ی پیغه مبهری خواجه، رووی کرده
 قبیله و فرمووی: (اللهم! أنجز لي ما وعدتني. اللهم! أت ما وعدتني.
 اللهم! إن تهلك هذه العصاة من أهل الإسلام، لا تُعبدُ في الأرض).
 صحیحی موسلیم، به ژماره: ۱۷۶۲. صحیحی ترمذی، به ژماره:
 ۳۰۸۱.

^۲ به شنوو سی کتییی واته کانی خواناسیی، ناصر سوبحانی، لا: ۴۰۵.
^۳ دهقی فرموده که به م جوړه یه: (مفاتح الغیب خمس لا یعلمها إلا
 الله: لا یعلم ما فی غد إلا الله، ولا یعلم ما تفیض الأرحام إلا الله، ولا یعلم

کلیله کانی غهیب (پینچ) شتن، جا به که به که پینچ شته که
باسده کات که له کوتایی سوره تی (لقمان) دا باسکراون، که
وتمان (سیانیان) به شیوه ی سۆ عیلمی غهیب له نایه ته که دا
بو خوا مه تره ح کراون.^۱

متی یاتی المطر أحد إلا الله، ولا تدری نفس بای أرض تموت، ولا یعلم
متی تقوم الساعة إلا الله. بوخاری به ژماره ۶۹۴۴.
^۱ ره شنووسی کتیبی وانه کانی خواناسیی، ناصر سوبحانی، لا: ۲۴۴.

دوا قسه و تکایه کی زانستیانه و برایانه

نم ۲۹ نمونه‌ی دوايي - وهك له سهره تاوه وتمان - تنها له خویندنه وه یه کی خیراوه بو کتیبی (وانه کانی خواناسیی) ماموستا ناصر دهرمه یان، هیوادارم له داهاتوویه کی نزدیکدا نه و کتیبه (۸۰۰) لاپره ییه - که به دریژی نه و خالو ته وهرانه ی تیدا شیکراونه ته وه - چاپ ببیت و دیدی خوینه رانی تامه زوی زانست پوون بکاته وه.

بیاره له زۆریه ی وانه دهنگییه کان و به ره مه نووسراوه کانی تری ماموستا ناصر دا، سه دان نمونه ی تر هه ن، که تیایاندا فهرمووده ده کاته سه چاره و به لگه یان پی دینیته وه، به تاییه تی به ره مه کانی: (به ندایه تی، سیستمی سیاسی نیسلام، سیستمی نابووری، وانه کانی بانگه واز، حج و عومره، وانه کانی عه قیده، ته فسیری سوره تی نور، شهرحی کتیبی (شذور الذهب)، حوکم و حکمه ته کانی پوژوو، خه لقی ناده م) و.. هتد، به لام نه م مشته نمونه ی خه رمانی زانستی ماموستایه و خوینه ران خو یان ده توان له و سه چاره

ناویراوانه‌دا که له‌لایه‌ن (ده‌زگای به‌ره‌م) ه‌وه چاپ کران،
نمونه‌ی زیاتر ببینن.

وا بزانه‌م ته‌ندازه‌یه له نمونه‌و به‌لکه که له‌م نامیلکه‌یه‌دا
باس کران، به‌س بن بو‌ئه و دلسۆزانه‌ی که حه‌زبان ده‌کردو
حه‌ز ده‌که‌ن له هه‌لوێست و تیروانینی مامۆستا ناصر سوپحانی
ده‌ریاره‌ی سوننه‌ت و حوججیه‌تی سوننه‌تی پیغه‌مبه‌ر ﷺ و
ره‌دکرینه‌وه‌ی بیروکه‌ی (ئیکتیفا به‌قورئان)، ناگادار ببینه‌وه.

بو‌ئه‌وانه‌ش له پووی نه‌زانینه‌وه، یان به‌ ناگایانه، له‌گه‌ل
باسی بیروکه‌ی (ئیکتیفا به‌قورئان) دا ناوی مامۆستا ناصر
ته‌به‌ن، پاش ته‌م نمونانه‌و ته‌و بره‌ به‌لگانه‌ی له‌م نامیلکه‌یه‌دا
باسکران، ده‌بی چی تر ته‌و هه‌له‌یه دووباره نه‌که‌به‌وه‌و بو
پشتراستکردنه‌وه‌ی بو‌چوون و حه‌زو خو‌زگه‌کانی خو‌یان،
نازانستیانه‌ قسه‌ی پچرینراو و نمونه‌ی بو‌چوونی قرتینراوی
مامۆستا ناصر نه‌هیننه‌وه، له کاتی‌کدا بزانه‌ن یان نه‌زانن، ته‌و
زانا هه‌لکه‌وتووه‌ی کوردستان به‌سه‌دان کاتژمیر وانه‌و وتارو به
سه‌دان لاپه‌ره‌ بابه‌تی نووسراوی هه‌ن و له ده‌یان شویندا باس

له حوجبیه تی سوننهت دهکات و به خودی قورئانی پیروز
سه لماندوویه تی که (سوننهت) و (حیکمهت) به یهک واتان و
دهبنه سه رچاوه ی دووه می ته شریع.

۰

پینگهی زانستی ماموستا ناصر

"ماموستا ناصر زانایه کی کلاسیکی نه بوو، به واتاو دهسته واژه ئیسلامیه که لموقهلیدا نه بوو، بگره به پینی پیناس و مهرجه کانی لزانستی ئوصول، کهسیکی موجته هید بوو، نهک به تنها موجته هیدی ناو مهزه بیگ، به لکو موجته هیدی دهرموهی مهزه به کان بوو. واته لهسه ر بوچوونه فیقهیه کانی هه موو مهزه به کان، ئیزافه و قسه و بوچوونی نوپی هه بوو. ههروهها لهسه ر بنه ماو رپسا گشتیه کانی زانسته بنه رتهیه کانی (أصول الفقه او علوم القرآن) و علوم الحدیث، پیشنیارو سه رنج و رپسای نوپی هه بوو.

به و بییه ماموستا ناصر، به زانایه کی ریفورمخوازو یه کیگ له پیشهنگانی رهوتی (ئیصلاحی فکری ئیسلامیه) ده ژمیردریت، سه ره رای ریزی زوری له کلتورو اتراشای ئیسلامیه، به لام دژی چهقبهستووی و دهمارگیری مهزه بیی بوو. له گهل پیداچوونه وهی بنه ما فیقهیه کان و دارشته وهی هه ندیک له رپسا شه رعییه کان بوو. دژی داخستی دمرگای ئیجتیهاد بوو. له گهل ئه وهی به ریزه وه دهیروانیه زانایانی پیشین و هه ول و زه حمه تیانی ده نرخاند، به لام سه رنج و ره خنه و زیادو که مکردنیشی لهسه ر زور شنیان هه بوو.."

(به شیک له ناوهرۆکی ئهم کتیه)

چند نایب تیک که پیگه و نه رکی پیغه مبهری خوا عَلَيْهِمُ السَّلَامُ دیاری ده که نو ماموستا ناصر سوبحانی له باسه کانیدا کربوونیه ته به لکه له سهر حوجیبیه تی سوونته، وه ک سهر چاوه ی نووه م:

﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾ النحل/ ٤٤

﴿وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ إِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا فِيهِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾ النحل/ ٦٤

﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا لِمُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا﴾ الأحزاب/ ٣٦

﴿رَبَّنَا آمَنَّا بِمَا أَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ﴾ آل عمران/ ٥٣

﴿فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا﴾ ٥١ يَوْمَئِذٍ يُوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَعَصَوُا الرَّسُولَ لَوْ تُسَوَّى بِهِمُ الْأَرْضُ وَلَا يَكْتُمُونَ اللَّهَ حَدِيثًا﴾ النساء/ ٤١

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنكُمْ فَإِن تَنَزَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ
الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا﴾ النساء/ ٥٩.

﴿مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ تَوَلَّىٰ فَمَا أَرْسَلْنَاكَ
عَلَيْهِمْ حَفِيفًا﴾ النساء/ ٨٠.

﴿وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِن بَعْدِ مَا بَيَّنَّ لَهُ الْهُدَىٰ وَيَتَّبِعْ
غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّىٰ وَنُصَلِّهِ ۗ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ
مَصِيرًا﴾ النساء/ ١١٥.

له وته کانی مامۆستا ناصر ده رباره ی فهرمووده و به گشتی (سوننه ت):

+ کتاب و سوننه ت دوو بنه مان بۆ (فیقهه)، ئەمه پوونه و کەس گومانی تیدا نیه، مه گەر که سینک له بیر کردنه وه و عه قیده یدا تووشی موصیبه تیکی گه وره بوو بیت.

+ فهرماتیک که له ناو (کیتاب) دا نه بیت، به لأم وهک (سوننه ت) له پیغه مبهری خوا (علیه السلام) هوه ده ربکه ویت، چ کرده یی، چ گوفتاریی، په پره و کردنی واجبه.

+ له رووی مه فهومه وه (حه دیث) خواییه و ههروهک قورئان په پره و کردنی واجبه.

+ هیدایه تی به شهر پتویستی به کیتابی خوا - قورئان - و (سوننه ت) ه. (سوننه ت) عبارته

له چۆنییه تی جیبه جیکردنی عه مه لیبی و به رجه سته کردنی (کیتاب) له لایه نه کانی ژیلندا.

+ سوننه ت یانی: په وش و پۆشوینی پیغه مبهری خوا که جیاواز نیه له قورئان و ئەویش پیاده کردنی قورئانه. وهک نه خشه یهک بۆ بینایهک که له سه ر کاغه ز داده پڕیژریت، دواتر

ته نداز یاریک دیت به پتی ئەو نه خشه یه، بیناکه دروست ده کات.

+ فهرمووده یهک (بوخاری) و (موسلیم) به یه که وه پریوایه تی بکه ن، زۆر موخته به ره و له فهرموده سه حیه کانه.

(له م کتیبه دا سه رچاوه کانی ئەم بۆ چوونانه ی مامۆستا ناصر دیاری کراون).

بۆ چاپ و بلاو کردنه وه

نرخ: ۳۰۰۰